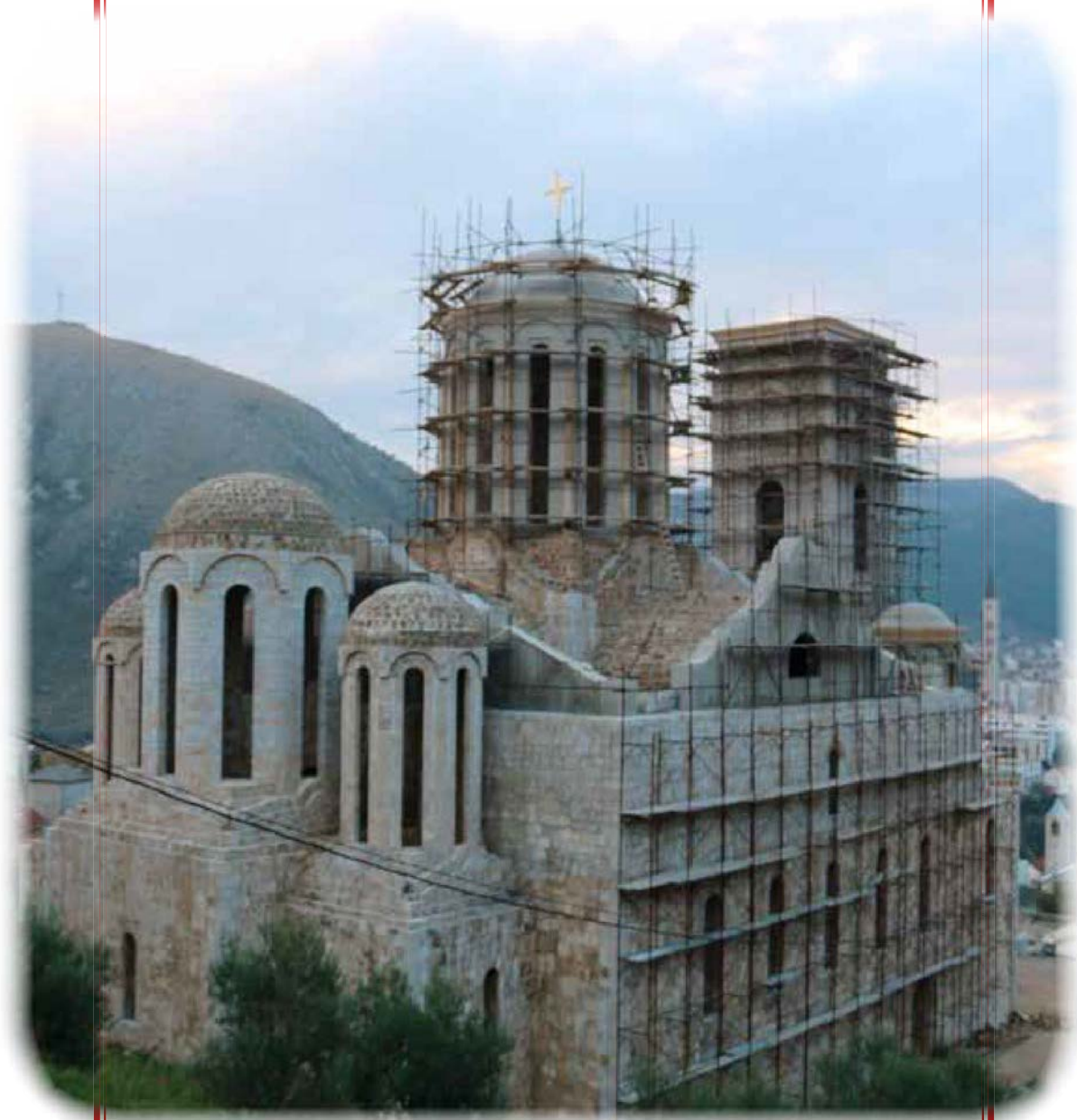

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџира

Година 4 • Број 11 21. новембар 2019.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 4 • Број 11 • 21. новембар 2019.

Директор:

Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:

Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:

Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ и
Момчило ГОЛИЈАНИН

Издавач:

Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159

Е-пошта:

rpr.deda@hotmail.com

Жиро-рачун:

562-099-00000-457-93

Штампа:

ГРАФИД д.о.о.

Бања Лука

За штампарију:

Бранислав Иванковић

Финансирала:

Висока школа УНИОН у
Мостару

Крајишке
нобине

Аранђеловдан

Аранђеловдан је хришћански празник који се прославља 21. новембра (8. новембра по старом календару). По броју људи који је у српском народу слави као своју крсну славу, она се налази на другом месту.

Још од давнина људи су празновали анђеле, јер по Старом завету, када су људи одступили од Бога, почели су се клањати створењима Божијим, стварајући од њих идоле и приносећи им жртве.

Пагани су их називали боговима и створитељима свега видљивог и невидљивог. То је било веома распрострањено за време светих апостола. Четири до пет година пре Првог Васељенског сабора на Лаодикијском помесном Сабору светих отаца, проклето је такво поштовање анђела и предато анатеми, те је по 35. Правилу уведено као благочестиво и правилно поштовање и празновање светих анђела, као служитеља Божијих и хранитеља рода људског. Одређено је да то буде у новембру, јер је новембар девети месец, после марта, када је створен свет, због девет анђелских чинова који су најпре створени.

Девет анђелских чинова описао је ученик Светог апостола Павла, Свети Дионисије Аеропагит у својој књизи „О небеској јерархији“ и они су следећи: шестокрили серафими, многоочити херувими, богоносни престоли, господства, силе, власти, начала, архангели и ангели.

Арханђел Михаило

У тој строгој анђелској хијерархији, где влада савршена једнодушност у послушности нижих чинова вишим, за војводу је изабран Арханђел Михаило, јер је својим деловањем спасао многе анђеле отпале од Бога, које је Луцифер повукао са собом у пропаст.[3] Увек се јављао на местима на којима се јављала и Богородица, тако да представља небеску силу и заштиту на земљи. Сваки народ има свог ангела хранитеља, заправо, сваки хришћанин има свог ангела хранитеља и чувара, те стога морамо имати на уму да, шта год чинимо или

мислимо, јавно или тајно, то чинимо у присуству свог ангела. А на дан Страшног Суда сабраће се огромно мноштво ангела небесних око престола Христовог и објавиће се дела, речи и мисли сваког од нас, а тада нека нас Бог помилује и нека нас спасе молитвама Својим, свети Архистратиг Михаил и бестелесне небесне силе.

Арханђел Михаило је представљен како у својој десној руци држи копље којим попире Луцифера, а у левој палмову гранчицу. Он се сматра чуварем вере православне и борцем против јереси. Постоји веровање и обичај код многих хришћана који славе светог Михаила, да, пошто га сматрају живим светитељем, не спрема се жито, што је неоправдано и нетачно. Неопходно је припремити жито за славу, јер се жито припрема за душе предака, а не за душу свеца, који је пред Богом жив.

Да ли ће Аранђеловдан бити прослављен уз посну или мрсну трпезу, зависи од тога на који дан пада. Ако пада у среду или петак, онда треба да буде посна, а жито је обавезно. По народном веровању слави се и јесен зато што је кад су свеци делили улоге, Архангел Михаило добио јесење и зимско време - време зиме и зимских тешкоћа. Говори се да у ово време Архангел лута светом обучен у просјака да изгрди невернике и помогне невољницима. Каже се да какво је време на Аранђеловдан, тако ће бити током целе зиме и пролећа. Болесници овог дана оздрављају. У неким крајевима Србије, Михаило се слави и као заштитник сточара јер се верује да само он може отерати вукове.

Занимљиво је да се на Аранђеловдан 1960. године родио, наговештавајући самим даном рођења архангелску ватреност у служби и љубави према Богу, новомученик Харитон Црноречки. Манастир Црна Река и Манастир Светих архангела код Призрена, у којима је монаховао, посвећени су Светим Архангелима Михаилу и Гаврилу. Аранђеловдан је слава Манастира Грабовац.

САБОРНИ ХРАМ СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ У МОСТАРУ

У НАЈВЕЋЕМ ГРАДУ НА НЕРЕТВИ ДАНАС ЖИВИ САМО 4-5
ХИЉАДА СРБА

На источној падини мостарске котлине, изнад града, до 1992 год. уздизала се велелепна, монументална и живописна православна Саборна црква. Саграђена је између 1863. и 1873., при крају турске владавине. Цркву је градио сам православни српски мостарски живаљ са одушевљењем, прикупивши већ прве године 160 000 гроша, то јест главнину средстава. Пркопије Чокорило је сакупио у Русији 10 000 дуката. Знатан прилог је дао султан Абдул Азиз.

Саборна црква у Мостару била је једна од највећих у српској православној цркви. Спољње мјере цркве у основи су 26 пута 45м. Висина централне куполе је 30м, а висина звоника са крстом је 40м. Крајем двадесетог вијека, централну куполу и јужни зид осликали су грчки фреско сликари. Ова величанствена богомоља потпуно је срушена у грађанском рату 1992. год. Такву грађевину није било лако ни срушити, али је још теже уклонити огромну гомилу камена и поново саградити цркву онакву каква је била. Процјењује се да би за то било потребно неколико милиона долара.

Огромна је жеља мостарских православаца и многобројних других људи да се саборна црква обнови.

Покренуте су активности у вези израде пројекта и прикупљања средстава за обнову овог Велељепног, до грађанског рата и изгона Срба из Града на Неретви, престоног храма Богоспасаване Епархије Захумскохерцеговачке и Приморске.

Предсједник Србије Александар Вучић изјавио је, након обиласка Саборне цркве Свете Тројице у Мостару да је тај храм важан за цио српски народ, али значајан и за Бошњаке и Хрвате јер говори о томе да можемо да живимо заједно и да се поштујемо међусобно.

Вучић је новинарима рекао да је црква у Мостару једна од највећих и најзначајнијих светиња у бившој Југославији, која је на ужасан начин уништена 1992. године, када је срушена и спаљена.

„Поносан сам на то што су Србија и РС дале пуни допринос за обнову овог храма. Хвала на указаној части да Србија колико може помогне“, рекао је предсједник Србије.

Истакао је да је храм важан за Србе у Мостару, њих 4.000-5.000 који данас живе у том граду, за цијелу источну Херцеговину и цио српски народ.

Истакао је да је Србија издвојила значајна средства за обнову храма и да ће своје обавезе да испуни.

„Надам се да ћемо пре краја 2020. моћи да присуствујемо отварању овог величанственог храма, где ће осим осликвања, сви радови бити завршени. То је дивна вест за све Србе где год да живе“, рекао је Вучић.

Подсјетио је да је Саборна црква Свете Тројице саграђена 1873. године и била највећи српски православни храм, до изградње Храма Светог Саве.

Владика захумско-херцеговачки Димитрије захвалио је на помоћи Србији и РС, јер без те помоћи, како је рекао, храм не би био, сада већ, ускоро завршен.

„Имамо чврста увјерења да ће храм 2020. бити потпуно завршен“, рекао је владика.

„Нама остаје да, осим што волимо Бога, волимо све људе, своје по вери, али и све друге. Све националности, све припаднике осталих вера. Тиме ћемо најбоље посведочити да смо прavi хришћани“, рекао је Вучић.

Александар ВУЧИЋ „Ова црква саграђена је 1873. и била највећи српски православни храм до изградње Храма Светог Саве. Србија је издвојила значајна средства за обнову храма и да ће своје обавезе да испуни. Надам се да ћемо пре краја 2020. моћи да присуствујемо отварању овог величанственог храма, где ће осим осликвања, сви радови бити завршени. То је дивна вест за све Србе где год да живе“

Из необјављених путописа

ПРВИ СУСРЕТ СА МОСТАРОМ

Година је 1963., мјесец јуни, крај прве декаде; путујем из Бања Луке, са више својих колега - средњошколаца, на ново књижевно вече младих писаца, у лијепи Шантићев Мостар. Нико од нас никада није био у том дивном граду, али смо га сви, на свој начин, већ одавно вољели... Одлазак на топли југ и наше поетско и братско дружење са сличним вршњацима из цијеле Босне и Херцеговине, баш у прољеће, слутих, биће чаробно лијепо свима из клуба МП. Путујемо весели као и увијек, путујемо јефтином другом класом, у обрданом возу ЈЖ (југословенске жељезнице), препуном разног пртљага и путника, најрађе стојимо у ходнику крај прозора и причамо о крају школске године, о распусту и разлазу из града које - куда. И, понешто ново рецитујемо, стојећи до Сарајева. Ту чекамо пресједање, јако дуго, у други воз и напакон, гладни и жедни, неиспавани, сједамо у тог неудобног „ћиру» којег видим први пут у животу. Он бауља и пуже старом али још употребљивом ускотрачном пругом ЈЖ, из Босне вози нас кроз камене усијеке и стијене, по лијепом сунчаном времену дајући нам праву прилику да уживамо у разним чарима почев, од незнаног растиња, дрвећа и цвијећа херцеговачког поднебља... Ја, једино женско, одушевљавам се другачијом флором, почев од црвеног, тек процвалог грмља дивљег шипка - нара, до разнобојног кржљавог вријеса и мирисног сунцем окупаног, љековитог биља... Уживам дуго путујући први пут у Мостар...

Један лијепи, лакоислени и брзоноги колега даровао ми је чак неколико цвјетова нара тако што је пред каменим успоном искочио из спорог „ћире» и пречицом, поново, дојурио на пругу, да би ускочио међу нас, са откинутом гранчицом у руци.. Та довитљивост пријала ми је и годила.

Било је смјело утркивати се са „ћиром». На станици су нас чекали мостарски пјесници: И. Кордић, Р. Будалић, И. Кајан.

А ми згужвани, више гладни него сити, неиспавани... Мало даље од станице, бљеште свјетла Мостара, а имамо толико времена до књижевне вечери, да се смјестимо у собе и пресвучемо... Распакујем се, умивам лице, пресвлачим у чисту каро блузу, џемпер и сукњу, а потом, обувам први пут, шупљикаве високе штикле које сам добила од разраднице на поклон. Узимам теку са пјесмама и чудим се самој себи како сам другачија и женственија, без вјечитих хлача, јакне и равних балетанки... Уз уредно ошишану косу, коју одавно зовем „фризура баш ме брига», идем први пут кроз Мостар као у бунилу. На књижевној вечери, пред бројном младом и непознатом публиком, сви брилирамо рецитујући оно што највише волимо и знамо... Уживам у амбијенту. Све ме опија и запљускује миомирисима које не познајем. Сви редом уживамо; наш језик и говор... фасцинира... Пјесници Крајишници и Херцеговци се допуњују... ма колико да смо различити истим меридијаном говоримо... Ослушкујем помно разговјетну лијепу и отреситу пјесникињу, Тамару Ђедовић. Била је

МОСТАР – УНИЈА

Ја Мостар волим до неба и више,
К*о зеницу ока и сунца пламен,
Све те топле мостарске кише...
Неретву моју, сваки њен камен
Ја Мостар љубим и Унију нашу
Шаренила боја увек ћу да славим –
Нек? Нисмо исти – разлике ми пашу
Загрлим Мостар и ту тачку ставим,
Нек* причају како и нисмо неки људи
Да поделе, међе и вере нас деле...
Знам, док се будим и Мостар се буди,
Заигра срце веће и од Земље целе,
Ту дух Емине безвремено шеће
С ибриком у руци и у Шедрвану
С њом Алекса још живеће
Док је живља у Мостару!

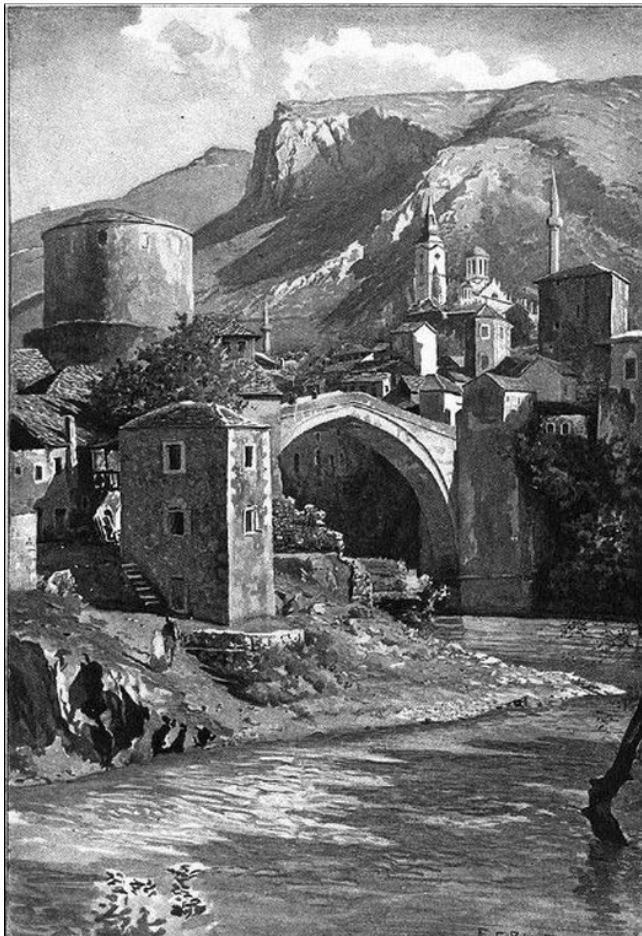
ЗДРАВИЦА

Весели ми и здрави били,
Мили, радосни и чили!
Ко пије - нек му ништа није,
Ко даје - нек од срца даје
И кад грејало и кад хладило
И кад се лежало и кад се радило...
И горчило и сладило
И старило и младило
И увек љубило, никад свадило!
Да смо увек у здрављу, весељу и слози
Боже, ти помози!
Нека будемо оно што смо хтели –
Живели!

Владимир СТОЈАНОВИЋ

као беба, са мајком, у логору Јасеновац – и пише о тој несрећи.. отворено и свјесно. Без мржње, са огромном енергијом и тугом. На неки начин, сви смо носили неке трауме... То нас је, чини ми се, зближило заувјек...

Послије вечере у башти, сви разговарамо, као породица, присно и искрено. Ја жудим да видим Стари мост, као да ћу ту срести Алексу Шантића, лично. Пред поноћ, жељу ми испуњавају момци - домаћини. Док идемо ка Неретви, Иван, Раде и Ибрахим, изгледају ми као Дучићеви јабланови... На средини Моста, из њихових грла, разлијеже се у љубичасту мостарску ноћ, дивна пјесма „Емина» .. ја бих да скочим у Неретву, од неке неизрециве љепоте у себи... Тај тренутак је освојио сву моју љубав и док живим, волићу тај град...

Тек сутрадан, када сам видјела Шантићев гроб и удахнула мирисе који га чувају, па прошетала чувеним Рондом и напoкон стигла у улицицу Браће Фејића, мислила сам да сам упознала град Мостар. Случајно или не, мој пажљиви домаћин, пјесник, замолио је човјека пред џамијом, да нас пусти на минарет говорећи да смо из Бањалуке. и да желимо да видимо панораму града. Тај доброћудни човјек одмах је пристао, распитујући се за нашу лијепу Фехрадију о којој тада нисам богзна шта знала... Разгледали смо град као кап воде на длану са тридесетак метара висине и отприлике, за сат времена знала сам важније грађевине, паркове, ријеке.

Радобоља је бљештала на сунцу, Стари мост и Неретва.. а. монументално партизанско гробље, фудбалски стадион, фабрика „Соко», мање су ме интересовали...

Све што сам видјела тог дана, незаборавно је и особено и до данас тај и такав, наш лијепи Мостар чувам у себи са драгим људима.

Стевка КОЗИТ ПРERAДОВИЋ

Радивоје Круљ освојио срца Мостараца, он је свештеник који рушо стереотипе

РОКЕР У МАНТИЈИ

Мостарски парох Радивој Круљ слуша Азру и Забрањено пушење, има шесторо деце и спрема докторат из „хрватске повијести“.

- Због оца Радивоја ми млади радо долазимо у цркву. Он није строг свештеник, пред којим се мораш преподобити. Кад нас сретне у граду, набаци „петицу“ за поздрав, пита како је на факултету, нашали се – каже студентиња Јована Судар.

А Радивој Круљ је свештеник који руши стереотипе. Још у младости другари су га прозвали „поп – рок“, због дружељубивост и музике коју је слушао, а симпатични надимак се „примио“ и остао му до данас.

- Похађао сам гимназију у Билећи и као многи други младићи слушао сам Бијело дугме, Азру, Забрањено пушење. Кад сам одлучио да студирам теологију, прозвали су ме поп - рок - прича Круљ.

Сећа се како га је и вест о рушењу Старог моста, пре 23 године, затекла на гимназијском дружењу уз музику.

- Мој друг из разреда, Далибор Ђурасовић, плакао је због моста,

Познаје све вернике

Иако их има скоро 5.000, отац Радивој каже да познаје све своје парохијане и да је увек спреман да саслуша сваког од њих.

- Најчешће ми се обраћају због егзистенцијалних проблема, немаштине, незапослености, обнове. Понекад пожелим да ми се неко обрати са духовним питањем, али шта да се ради. Црква није ни биро за запошљавање, ни министарство обнове, па им не можемо помоћи, али можемо их слушати и разумети – каже он.

БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Рођен 14.10.1976. год. у Љубињу од оца Миленка и мајке Сенке рођене Вујовић. Рукоположен у чин ђакона 9. августа 1999.год. на дан Светог Великомученика Пантелејмона у манастиру Дужи од Епископа ЗХиП г. Атанасија, а у чин презвитера 19. августа 1999. год. на дан Преображења Господњег у требињској Саборној цркви од Епископа Хумског, викара ЗХиП г. Григорија. Основну школу завршио у Љубињу 1991.године, а гимназију у Билећи 1995.године. Дипломирао је на Православно-Богословском факултету Светог Василија Острошког у Фочи.Ожењен Наташом рођ. Јунгић, има шесторо дјеце – Ану, Луку, Јелисавету, Алексу, Атанасија и Давида. Досадашње парохије: Корјенићко-љубомирска 1999-2000.године, Столачко-чапљинска и Мостарско-коњичка 1999-2001.године, Невесињска трећа 2000-2007. године.

а ја сам га тешио. И тада ми је рекао: хајде да се закунемо да ћемо се, кад завршимо студије, вратити у Мостар: ја као лекар, а ти као свештеник – прича отац Радивој. Испунили су обећања. Радивој је данас мостарки парох, а др Далибор Ђурасовић, анестезиолог у Свеучилишној клиничкој болници и председник православне Црквене општине Мостар.

Пре осам година, када је преузео парохију, отац Радивој и његова супруга Наташа имали су троје деце, да би их у Мостару стекли још троје. Ана (17), Лука (15), Јелисавета (13), Алекса (7), Атанасије (6) и Давид (4) њихово су највеће богатство и најпреча брига.

- Проповед делом је најбоља проповед. Не можете као свештеник саветовати људима да рано да ступају у брак и рађају децу, а да сами избегавате родитељске обавезе – каже отац Радивој. Мада признаје да је за бригу о деци задужена углавном мајка, радо потомцима пред спавање чита народне бајке и епске песме, саветује их и разговара са њима.

Уз многобројне свештеничке и родитељске обавезе, ангажман вероучитеља, послове везане за црквену библиотеку и „Просветину“ школу српског језика, те за обнову Саборног храма, спрема и докторат и то из хрватске историје, или како се званично зове „хрватске повијести“. Докторант је на Филозофском факултету Свеучилишта у Мостару и каже да му није тешко да тезу припрема на хрватском језику.

- Што би ми било тешко, не треба ми преводилац. Уосталом, „повијест“ је реч српског порекла – каже уз осмех.

Обновимо Храм обновимо Мостар

Украс земље Херцегове
Саборна је црква била
Сад нас са свих страна зове
Пуноћа је да се зида

Господу се помолимо
Воштаницу прислужимо
Назидајмо једни друге
Обновимо храм – обновимо Мостар

Поред сунца и бехара
Старог моста и Неретве
Символ нашега Мостара
Храм је Тројице пресвете

Господу се помолимо
Воштаницу прислужимо
Назидајмо једни друге
Обновимо храм – обновимо Мостар

Зидајући Цркву божју
Новим вином и дјелима
Покајања и љубави
Постанемо радост свима

Господу се помолимо
Воштаницу прислужимо
Назидајмо једни друге
Обновимо храм – обновимо Мостар

Радивоје Круљ, парох мостарски

Alija KEBO

PJESMA O NESTAJANJU

Kod Mostara, u Uborku
Devedeset i druge
ubise stotinu neduznih
A na jedanaesti septembar
Dvije hiljade i prve
u Njujorku
za tri hiljade nevinih
bijase Dan sudnji

Sta je stotinu u Uborku
Prema tri hiljade u Njujorku!

Za stotinu u Uborku
niko da se ni pocese po glavi
O tri hiljade u Njujorku
buba cijeli svijet
Kome je pravda na vrhu mača
Slavit ce pobjedu,grcajuć od plača

Svaka je suza gorka
Pala kraj Mostara il Njujorka

Kod Mostara, u malom Uborku
I u velikom dalekom Njujorku
Ko prezivi, i s dubokom ranom
Nadnesen bice nad nišanom
Ko na drugog crne prste upire
U zabludi slatkoj junački umire

U povjesti bjese li uzorka
Za ono iz Uborka i ovo iz Njujorka

Zajedno ce u vjecnj tmici
Boraviti dobitnici i gubitnici
Nad svima zjapit nebeska pučina
S tragom aviona kao paucina
U jadnom ce stanju
Biti i pjesma o nestajanu

Sta je stotinu u Uborku
Prema tri tisuće u Njujorku

I jos nebroy insana
Odavde do Afganistana...

AMRINA KLETVA

Javljam se iz zemlje tuge i izganstva
prepuna boli, gorcine i zala
Mostar ubise u ime laznog bratstva
Moja bi suza i pelin nadgorcala
Ni Hajrudinov polumjesec ne osta
Dabogda nikad ne imali mosta

Svjesna sto je bilo i sta ce jos biti
Ovđe u tuđini kunem gadove
Moju mis\`o ne mogu porobiti
i da ni noge i ruke okuju u okove
Za nas ima nade, za njih nema oprosta
Dabogda nikad ne imali mosta

Čujem za jezive orgije koje čine
neman
Za silovanu staricu što je skočila s

treceg sprata
Od ponizenja goreg malja nema
Al\` nema vise ni druga ni sabrata
Vec samo puska za uljeza i nezvana
gosta
Dabogda nikad ne imali mosta

Do juce s nama jeli i pili
Strasno je prokletstvo - ne znati
Sad se vidi sta su davno namislili
Da cemo svi kucile otici, nestati
Ni more nasih suza i krvi ne bjese im
dosta
Dabogda nikad ne imali mosta

O AUTORU

Pjesnik, novinar i publicista
rođen 1932 godine, Bivolje Brdo
općina Čapljina. Živio i radio
u Mostaru. Objavio 12 knjiga -
ne pominjuci ni pred kim, osim
pred samim sobom rukopise koji
su ostali (nedovršeni) u stanu iz
kojeg je najuren \\\`93.Uradio dva
almanaha hercegovačke poezije-
\\\`Kamenje\\\` i \\\`Od kraja
do beskraj\\\`. Bio dugogodisnji

glavni i odgovorni urednik lista
\\\`Mlada Hercegovina\\\`. Dugo je
potpisivao časopis \\\`MOST\\\` (82
broja-nove serije), i uređivao
ediciju \\\`Rondo\\\` Pjesme su mu
prevedene na više jezika (francuski,
engleski, ruski, turski, njemacki,
italijanski, norveski, arapski,
poljski, rumunjski, azarbejdanski,
bugarski). Knjiga

\\\`Od Uborka do Njujorka\\\`
je kazivanje covjeka u poodmaklim
godinama koji jos ima snage, da
premoscuje mrznju i razlike, da voli
i ljubi. Neka vrsta sentimentalne
analize njegove duse koja pati, ali
se opire travijalnostima sumornog
svakodnevlja. Duhovni otisak
jednog zapisivaca koji u tamnoj
prasumi naseg udesa traga za
poezijom svjetlosti u kojoj se naziru
polja ljudskosti i Univerzuma.
Knjiga je štampana uz pomoc dobrih
ljudi, Mostaraca (koji nažalost nisu
dopustili da im se istaknu imena).

Miro PETROVIĆ

DVOJICA*(Braci Dimitrijeviću)*

U istoj godini
u istom selu
kojemu zasad ne znamo ime
u čistom ozonu renesanse
rodiše dvije matere
svaka sebi u potomstvo

po jednoga sina.

Skupa su rasli u susjedstvu
kao što masline rastu
i u svojim dvorištima razbijali koljena.

Dojili svoje matere
i čekali umorne očeve
s oranica i polja
ili iz nedjeljnog lova
na sjeveru Apenina.

Kad malo porasli su
vidjelo se s Marsa i Venere
da zanatu slikarskom oba su isto
i odlično vični.

Jedan zamisli zlatno brdo puno sjaja,
drugi nad njim već sunce iz ruku
prosipa.

Jedan more bojama plâvi
drugi iz školjke glazbu sluša.

I selo se divilo dvojici momaka.
Nitko nije znao koji je bolji slikar.

U ono vrijeme kroz selo
naide vojvoda od Milana
sa svitom svojom u lov.

Psi goniči, sokolovi i konjanici
na raskrižju krenuše desnim putom
i tako vojvoda od Milana
u zlatnu jesen 1482.
slučajno naiđe pored dvorišta
jednog od dvojice onih slikara.

Zapanjen je vojvoda stajao pred
prizorom
i za tren slikara pozvao
na svoj dvor,
što siromah slikar rado prihvati.

Tada je imao trideset godina.

Selo se zove Vinca.
Slikar se zvao Leonardo da Vinci.

Ja sam Miro Petrović.

Kako se zvao onaj drugi slikar u selu,
pored kojeg vojvoda
nije naišao
do dana današnjega
nitko nije odgonetnuo.

**ŠKOLA PRIMIJENJENE
POEZIJE**

U srijedu, 7. svibnja 2007.,
u blistavom gradu Sarajevu,
dvadesetak će pjesnika,
sudionika Sarajevskih dana poezije,
pridošlih iz raznih država
i s raznih kontinenata,
na šarenim svojim jezicima
govoriti stihove
prekrasnoj bosanskoj publici
koja je došla srdačno pozdraviti
ova čuđenja u svijetu.

Ako će pjesnici biti prozivani
abecednim redom -
ja ću biti jedanaesti u nizu.

Računajući da će književna večer
početi,
kako je i najavljeno, u 20 sati,
i da će kasniti uobičajenih 10 minuta,
i računajući da svakom pjesniku
trebaju za nastup,
u prosjeku, 2 i pol minute
i računajući još po pola minute za
najave
i imajući na umu
da će domaćini kratkim govorom
pozdraviti goste i publiku,

i računajući da publika neće ni šušcati
ni gundati
- moj nastup će biti u 20 sati i 47
minuta.

Da provjere ovu računicu
u tom trenutku
nekolicina će posjetitelja
pogledati u sat na svojoj ruci.

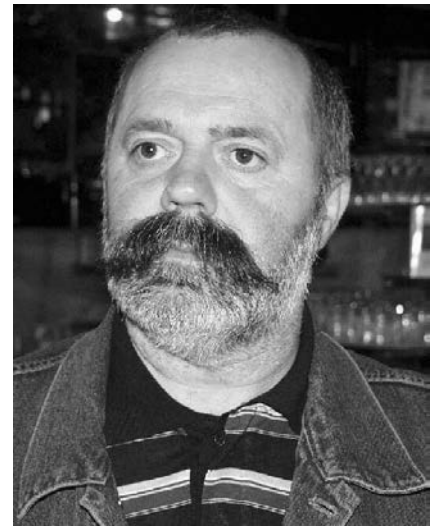
Na časak će zaboraviti
da taj isti sat odbrojava vrijeme
između mladosti i starosti njihovih
života.

Bit će to veličanstveni kristal pobjede
koji slavi vrijeme poezije nad
vremenom smrti.

I zbog toga ja pišem pjesme -
Kad vas to već zanima - poštovana
publiko!

O AUTORU

PETROVIĆ, Miro, pjesnik
(Klobuk kraj Ljubuškog, BiH, 5. I.
1954). Diplomirao na Pedagoškoj
akademiji u Tuzli 1977. Kratko
radio u školama u Fojnici, Vitini i
Sarajevu; od kraja sedamdesetih

profesionalni književnik. Javio se pjesmama u časopisima Život, Lica, Odjek i Oko. Član Društva pisaca Bosne i Hercegovine, DHK i bos.herc. P.E.N.-a. Glavni urednik književnoga časopisa MH Motrišta, te pokretač i urednik (s Krešimirom Šegom) Cvitka i Školarca, prvih bos.her. dječjih listova s hrvatskim kulturnim identitetom. Prvu zbirku (Pjesme) objavio je u Sarajevu 1977. Ujednačena ritma i upečatljiva eufonijskog učinka, u slobodnome stihu i uglavnom rimovane, rane su mu pjesme obilježene temama Hercegovine, obitelji, slikama seoskoga života i krajolika, te mjestimice prožete humorom. U drugoj je zbirci (Čestica, 1983) lirski subjekt izrazito refleksivan, prevladavaju kontemplativna i melankolična raspoloženja, slobodni nizovi asocijacija o prolaznosti, prirodi i ljubavi. Jake su intertekstualne i citatne veze s poezijom T. Ujevića (Noć u prozoru, na stolu Ujevićevi stihovi, možda sviće) te utjecaj A. B. Šimića, koji se očituje u ekspresivnom izrazu ispovjednoga tona, što je još izraženije u pjesnikovoj zbirci Zemlja za cvijeće (1999), u kojoj prevladavaju religiozno nadahnuće, reminiscencije na ratno doba u Sarajevu (Requiem), te teme vezane za krajolike i povijest Bosne. U tu su zbirku uvrštene i neke pjesme iz ranijih dviju zbirki, te mnogobrojne pjesme posvećene suvremenicima.

Интервју: Миленко Мишо Марић, пјесник и буревјесник

Уз Алексу, Перо је највећи пјесник Мостара

Пјесник, новинар, боем и занесењак Миленко Мишо Марић у град на Неретви стигао је давне 1961. године.

Генерације су одрастале уз његове пјесме које су интерпретирани Индехи, Здравко Чолић, Кемал Монтено, Жељко Самарџић...

Лако је било договорити интервју с пјесником Мишом Марићем, премда је био сумњичав питајући се је ли дошло вријеме за његову истину. Као прекаљени новинар на сва је питања одговарао јасно тако да их сватко разумије.

Како данас и гдје живи један од симбола града Мостара Мишо Марић? Како обитељ?

- Да сам симбол – сумњам. Мостар их је нарађао довољно, шта ћу му ја? Одговоре укуцавам у Ехетеру, 200 миља југозападно од Лондона. Ако на Западу има југа. С прозора видим Ла Манш, а загледан сам јужније, гдје ме нема. Трајем, спокојан. Око Азре и Милене, хвала на питању, одлично. Милена нас и зетом обрадовала. Жан Марк, Канађанин француских коријена. Кад нам је послао антологију канадске поезије у коју је уврштен, мило ми. А Азра каже: “Куд ћеш, кћери, за пјесника кукала ти мајка”?... Милена пословно путује свијетом. Кад је не видим неколико дана, болан сам.

Пишете ли тренутно што и ако јесте, о чему је ријеч?

- Колумну за “Босанску пошту” у Ослу, по блогovima, пријатељима... Управо сам исповраћао “Мостарење II”. Прво је било о љубави и добрим момцима. Ово је о мржњи и битангама. Јер:

шутљив свједок – саучесник. Пјесме и текстиће за пјевање престао. Прва Перишићева ме стрефила посред душе, а душа је породилиште пјесме.

Што Вам највише недостаје у животу у туђини?

- Оно чиме дамарам и дишем, породицу и пријатеље, имам. Фали ми Рондо с Ицом, Миром, Ђанијем, Нихом, Пинђом, Мањгом, Дадом, Ђоном... И Хамицом да нас послужи, а не залампа... Фали да под платанима дочекам Пјера, Антића, Шибу, Зуку, Скендера, Монтена, Чолу, Арсена, Вајту, Давора и Индекс; пуно домаћих и гостујућих другара који су и платане надвисивали... И Вилим из трафике на углу што ми чува пар кутија Кента и М.М. за столом, шахом и леденим “Каменим” ми фали... Мој први мостарски пријатељ златних руку и таквог срца Креша Ледић, Емир Балић без ружна штрапа, мој Столе Ласић питоме и мирисне душе, дјетиње. И “Кише” које смо заједно рађали. Близанац по души...

Веже ли Вас што уз данашњи Мостар?

- Успомене. Сви и све што недореккох. Радобоља под прозорима к’о успаванка, славујчић што ме јутром будио из башче гдје сад Шкоро умије угостити... Липе из Назорове које Монтено пјева “На крају града,

у тишини”. Кад писах текст, измјестих их да им мирис цвата, ма какав Шанел 5, не погане ауспуси... Парк, у који ведрих дана водих кћер на клацкалицу, фишек врућих кестенова с јесени, на Леђиновом, обожавала их... Пробе с Капљицама у амфитеатру и свака Капљица, појединачно... Бристол, Неретва, Ружа; сва зборна мјеста друговања и љубави... Људи... Читаво човјечанство драгих људи.

При спомену града, што Вам прво пада на памет?

- Све, сваки ћошак, сваки пријатељ, знанац, пролазник с којим размијених добар дан, а жељели смо такав један другом. Све ми пада на памет... И још више на срце.

Јављају ли Вам се стари пријатељи/другови? Размијените ли понеку с великим Пером Зупцем?

- С Пером се чуо и јучер. Перо је мој близанац по души, уз породицу најљепши празник у животу, а уз Алексу највећи пјесник Мостара. Учинио је да давне и ове модре кише јесење нису метеорологија; то небо латицама њежних стихова засипа град. Зато с њим и свима који нису оправдано одсутни, ма гдје да су, има ме. Ту с породичном Бошком Чавар скупа, духовити Кљакљаш ме разведри. И с оним од Сутине до Шарића харема, Маслина. С оним на бријегу, уз Алексу, с Миком мојим Ледићем испод чемпреса, у Циму, кад стигнем, попричам. Мртви ми у снове долазе; чувамо се. Моји мртви су живи. Знају многа живих који су мртви

. Колико нам је познато, у Мостар навратите, додуше ријетко. Како Вам се данас чини слика града? - Имадосте ли, забога, лакше питање?

- Одрасли смо, да се не лажемо. Град је подеран. Видим два насеља уз набујалу Неретву ширу и дубљу него овај Ла Манше или Бритиш Саниел. А нигдје Вељка Рогошића и Атине Бојаци да га препливају, учине Неретвом између Европе и Отока к'о што су њих двоје у вријеме Југе која је за мене била да искрено волим све и сви воле мене. Сад је само слијепци и подлаци зову мраком. Исправит ћу се: љетос у рушевинама Абрашевића сретох занесену, паметну младост која машта један Мостар.

Што Вас највише засмета и јесте ли разочарани тензијама?

- Грозим се над доказивањем љубави према своме, мржњом према другом. Психијатријски случај. Разочаран сам што не видим вољу и снагу која би

гласноговорнике зла азилирала на Домановиће.

Је ли, према Вашему мишљењу, могуће обновити суживот у Мостару и, ако јесте, како то учинити, с обзиром да је толико времена прошло од рата наовамо?

- Овај прогнаник није Архимед да узвикне: "Еурека"! Из особног искуства без напора бих могао документирати да може. Ови што тврде супротно млате тешким маљевима лажи и подвала у затиоке мостарске дјеце данас, и њихове у недоглед. Каква, фуцкинг, политика, идеологија и патриотизам у масну буђелару? Рат у Мостару.

Можда је неугодно питање, али нас занима је ли Мишо Марић отјеран из Мостара. И како сте уопће напустили Мостар?

- Питање није неугодно, ал' случај јесте сраман. И не само на примјеру М. М. него десетака тисућа Мостараца истог

проклетства. Кад сам у дневнику ТВСА, вријеме оштрења језичких кама, позивајући на разум и мир, изговорио: "Питајте мајке желе ли више брончана сина у парку ил' жива у дворишту", пуцали су ми кроз прозор. Да сам ја а не Милене гледала цртић, ћао ћаци. Кад сам се бавио евакуацијом мајки, дјеце и трудница, на Српском радију с лијеве Србин Божо Кијац је говорио: "М. М. издајник српског народа, спашава само балијску и усташку дјецу, усташки је сурадник". Кад заврши кич, четник Божо сврати кич усташа Козо на БМВ-у, прислони ми аутомат на чело. "Имам један метак за тебе", вели, помене ми мртву матер... Из маскираног Стојадина испадају три маскиране карикатуре, млате пушчетинама. На Стојадину пише Џихад, Алаху Екбер, За Дом Спремни. Један жгољав, зелена беретка на глави, преко ње трака с натписом "Зелене беретке", ваљда за далтонисте. На беретци метална шаховница, полумјесец и звијезда, на прсима хакенкројц, захрђало фашистичко ордење, једно и ново, ватрогасно. Крезуб, шушка: "Твој пријатељ Жеља Самарђић с он страну пјева ћетнићке,

вади озвућење “Киша” да му пустимо илахије и домољубне”. Кажем да мој пријатељ Жеља није “ћетник”, лежи у болници на Бријегу, развалили га с Хума ПАМ-ом. Нахорози се, убит ће ме будалетина, потегнем: “Питај градоначелника Телу, од двије сестре су”. Пита оног до себе: “Јесул баш род”? Онај потврди. И кресо ми матер, обећа вратити се. Оду. Неколико дана касније, у паузи “развлачења памети” с дивним човјеком и пријатељем Гораном Баковићем разносим кесе хране у Хусинске буне. Горан је један од пар сличних у Конзулату који с ризиком да властиту остави сирочићима ноћима одвози рањену дјецу и труднице већ у боловима за Сплит, а довози дјечје хапице, козметику, лијекове... Док дахћемо степеништем на туце врата видим натпис “Заузето Хабибија”. “То је онај што је долазио по озвучење”, вели Горан... Посјећује ме и неки Сејо Пашић, елитни примјерак криминалца – психопате збрисалог из књиге психијатра Цесареа Ломброса. Тај ниска чела обећава да ће лично “убити оба говнета”, мене и брата Деду. Док с браћом Саџак с упереним аутоматима упада у аутобусе престрављене, упишане дјечице и уплаканих мајки да провјери “спашавам ли четнике”, пуковник Умпрофорац који изводи конвоје

говори: “Ово су усташе”. Шутим. “Јутрос сам био на оној страни, они брадати тамо с мртвачким главама, оно су четници”. Шутим. Цинично се смијешка: “Интересантно, Мистер Марик, ово код вас ратује фашизам против фашизма”... Кад је око 10.500 нејачи и туге било на сигурном по Далмацији и Словенији, одем у Сплит на два дана, од УНХЦР И УНИЦЕФ измолим 25 тона хране за преосталу, гладну дјецу по подрумима, и за одрасле. За то вријеме ми “ослободе” стан. (Дио слика и скулптура што скупљам кћери а нису успјели однијети понуди да сачува кум које сам за Чернобила узео у Конзулат а давно, због красног оца Тонче, покој му души, у срце. Кад кума из избјегличке фукарештине молих једну слику да купим кћери ципелице, вели “Био је рат”. Тако сам изгубио слике и кума. Остала ми потврда-списак с потписом кума да “чува”. Спремам се провјерити преко Страсбоурга)... Крајем српња Ваха Халилхоџић ми савјетује да бјежим јер се п’јана власт код “Бајрама” изјаснила да треба почистити све Србе, Југославене и титовце. Испуњавам увјете премда се Србином нисам нешто осјећао, али осталим јесам и да ме стопут убију. Дан иза Вахе сврати ми пријатељ Бариша Крталић, Караџићеви Срби га на почетку скратили за руку, вели исто што и Ваха. Морам Милени сачувати оца, знам шта је безочинство, покупим се у Сплит, склоним под окриље УНХЦР-а и УНИЦЕФ-а, скупљам по Еуропа и шаљем помоћ за Мостар, а као волонтер ЕУ организирам евакуацију око 2300 бх. мајки и дјеце за Италију, Чешку, Француску, Шпањолску и Британију. Дан по одласку из Мостара, крај српња - почетак коловоза ’92. у Дјечјем конзулату граната нађе Дениса Кокановића, гитаристу “Киша”, сина мог пријатеља Махе. По радио Мостару: граната је с Чобановог поља. По балистици: “Зоља” из Поповске башче. Добри дјечак

Денис је платио мој “гријех”... Вељаче ’93. сам дошао у Мостар, извео једну групу мајки и беба, послао за Француску, а по савјету Руана Гриста, шефа ЕУ у Сплиту који ми је испословао УК визу и платио карту, стропоштао сам се на Хеатрон 4. ожујка. Остало је историја, или туга, свеједно. Да сумирам: свака слобода сличи на оне који је донесу. Мостарска није изнимка. Мој путни налог у неповрат није потписао нити један мој народ. Потписала га је назимафија десним кажипрстом овлаженим на јастучету за мухуре.

Словили сте за великог идеалиста, емотивца, боема и занесењака. Јесу ли Вас сва ова догађања промијенила. Јесте ли уопће могли замислити да нас овакво што може задесити?

- Рекох да имам близанца по души, Пера, ал’ немам двојника. Таман посла, ни с овим једним не знам шта ћу. Дакле, остао сам један, исти? А догађања сам слутио и јавно упозоравао. Кад је Мостар први пут гранатиран, телефоном из дрварнице Драпшинове 15 улетим у Дневник ТВСА. Хаџифејизовић води, иде извјештај са сједнице Предсједништва БиХ коју завршава предсједник тврдњом да је “стање непосредне ратне опасности, али није рат”. Сенад ме најави “с алармантним вијестима из Мостара”. Изгрцам: “То што предсједник зове непосредна ратна опасност у Мостару је дефинитивно рат – по мом граду падају гранате”. Мало потом зове Сенад, наружили га из Алијиног кабинета: “Ко је то М. М. да проглашава рат ако предсједник каже да није”!? Сутрадан „Вечерње“ објавиле notiцу: “Рат у БиХ објавио М. М. телефоном из подрума”.

Стари мост, Радобоља, Рондо, Вележ, Мостарске кише..., све набројано

постоји и данас, али... Како је то све било некад, а како је сада?

- Кад сам први пут прошао Новим/Старим, нит' су моји табани познали тенелију, нит' тенелија моје табане. Рондо је невина жртва малоумља. Замислите да Венецијанци сруше Трг св. Марка? Вележа, у чијој сам химни пјевао "Ми смо раја из Мостара, све нас иста љубав спаја", још има. А љубави?... Кише су усахле с Југом, заувјек... Све ово сада реплика до реплике. Дуде за бебе које народ зове и варалице... Око Киша сам најинформиранији па: свака Капљица лијепог пљуска зна да смо чували од заборавана оне који су изгинули бранећи од фашизма са жељом да нам се више никад не понови. Уз оде њима стварали и пјевали о виноградарима, дувањарима, рударима, зидарима, градитељима пруга и путева... Пјевали на свим језицима Југе, ал' и енглеском, талијанском, руском, њемачком, француском, боме и ромском. Једнако су нас разумјели Бајро с Карашебеша и принц Карлос из тамо неког краја.. Кад су дјеца Мостара отварања јубиларни Фестивал дјетета у Шибенику "Лијепом нашом" и касније је трогласно, у ставу мирно, пјевале диљем Хрватске, пола данашњих првокатегорних домољуба није знало словца, друга половица двоумила: пјевамо ли шлагер ил' стару градску?

У књизи "Мостарење" наводите бројне анегдоте о Џемалу Биједићу, тадашњем предсједнику југославенске Владе. Каква Вас сјећања вежу уз њега?

-Ево једног: кад је Гадафи, (којег су масакрирали у име демократије, а подразумијева се нафте) посјетио Мостар, дат ће ми интервју за Радио. Ђема ми уговорио, док чекам, сједим с њим у вили Неретва. Улази Мухарем, шеф градског протокола. "Друже предсједниче", вели, "Пуковник

жели клањати, организирали бисмо у Караџозбеговој". "Организујте", одговара, "али немојте случајно да уђе у празну цамију". Мухарем врти главом. "Ви знате да се ови наши не претргоше клањајући", вели. "Одмах по аутобус па у Подвележје, напуните Мумина, сви знају". Мухарем крене, он зове: "Мухареме, прво их свратите у Бању, нек оперу ноге, кад сазују опанке, утушиће га".

Ријеч-двје о Алекси Шантићу, Вашем брату по "оружју"? Жалости ли Вас што је и он, недавно, постао мета подјела у граду?

- Алекси се догађа оно чега се Црњански прибојавао: "декламоваће га о св. Сави". Ђифте и попови су га отели Мостарцима, а град је олако дао пјесника чија је Емина најпјеванија љубавна на Балкану. Убијали су га и живог и у бронци, а никад надрасли у људској чистоти. Ваљда је слутио шта му се спрема цитирајући пред смрт 114. суру из Курана: "Склоништа тражим... склоништа од Удувала, од Издајника, који дува у груди људске, склоништа од Џина и од људи"... Тужни нас Алекса Џина се плашио, а патуљци га, по 'ко зна који пут, убијају.

Која Вам је (или више њих) најдража пјесма о Мостару?

- Перине "Кише". Нити једну с толико лијепа града и лијепе љубави ни у еуропским ни свјетским антологијама нисам нашао. Величанствен лирски обелиск Мостару и љубави.

Неизбјежно је питање о мостарским лискама. Тко су по Вама највеће лиске Мостара?

-Ја ту не могу провести 15 минута да ми не потегну "духовитост" из Гретиног репертоара. Духовитост Мостара

је гретоизирана, деградирана. Неопростива неправда према Ици Вољевици, Мехи Сефићу, Томи Топићу ил' Јози Лепетићу – ауторима литерарног хумора равног оном од Бернарда Шооа, преко Јарослава Хашека до Душка Радовића.

Премда по рођењу нисте Мостарац, чиме Вас је овај град опчинио да сте толико заљубљени у њега, као најрођенији?

- Добротом пријатеља које помињам и суграђана који нису издали град, себе, па тако ни мене. А срastaо сам с Мостаром и светињама: колијевком кћери и гробницом мајке. Свратит, буде ли здравља - да. Кад крепам - не. -Гроба не желим. Ужасава ме помисао да по звиздану или бурештини не'ко кому сам био драг мора на Сутину слушати како ме хвале и како грумење земље мукло удара по ковчегу. Да најдражим оставим у наслијеђе подизање споменика – таман посла. Нека ме спале, с пепелом то је најједноставније. Жељах, некад, мало у Радобољу, мало на родно Петровачко поље док не чух да је пренос урне преко граница комплициран. Али ако би се којим случајем у Мостару истовремено затекли Зубац и Монтено, Капљица има, па Перо каже ону што почиње: "Лепа Азра док се дан гаси/ залива цвеће на тераси/ Милена испод Цуцове слике/ златној лутци плете кике.../"; моја дјеца отпјевају "Мостарску мајку" а с Кемицом "За своју душу" у којој подигох чашу за све добре душе; е то би било згодно. Двје моје најдраже даме ме воле, чуват ће ме, а претпостављам да сам још понеком другачије драг. Бит ће лијепо ако ме се у ведрим часима сјете. И ја бих њих, али тамо и сјећања утрну...

(Из „Вечерњака“ са извињењем на грешкама).

Какво је име села

Мајско предвечерје. Сунце се лагано и лијено спушта према Ивици. Корак по корак. Не жури му се. Али зашто би напуштало ову Божију љепоту. Ово зеленило, овај опојни мирис цвијећа и позног бехара. Обасуло га је неко руменило, па подсјећа на обрашчиће дјевојчице. Ова црвен обећава лијеп наредни дан. Речено је: црвено вече добро јутро рече. Али- размишља нена Џемила- дан је варљив. Ко зна какав ће сјутра бити. Изаћи ћу ја да мало огријем ове старе кости. По некој навизи узме рудењак и прекри се по леђима. У десној руци јој је штап, а лијевом се придржава за зидове. Пред кућом затече тројицу младића, свога унука и његова два другара. Играју карата. Кад видје нену, унук Харис устаде и принесе јој столицу. Ону њену трножну, санаслоном за руке. Чим је смјести у столицу, Харис ће раздрагано: „Нено, одавно си ми обећала да ћеш ми објаснити зашто се ово наше село зове Зорица. Знам да је Зорица српско дјевојачко име. Значи ли то да су овдје некад били Срби и да је село добило назив по некој дјевојци Зорици? Причај нам то; ево то интересује и моје другаре.“

„Е, срећо моја, нена је стара и позаборавила је ако је некад нешто и знала. А ко је живио у овом селу- то ти не знам. Свијет је стар, народи су долазили и одлазили. Вјерујем да су ту некад живјели и Срби, само не вјерујем да је село добило назив по имену неке дјевојке. Ја мислим да је добило назив по љепоти зоре када свиће. Нијесам много путовала по свијету, али ово куда сам ишла и што сам гледала, није зора не свиће тако лијепо као овђе. Мој синак, ти дуго спаваш ујутру, а вјерујем да тако раде и ти твоји јарани, па нијесте никад осјетили љепоту зоре и љепоту раног устајања. Ја мислим да није у овом божијем дуњалуку изјутра тако не мирише харија, није тако

лијепо не пјевају птице као у нашем селу. Стотине птичијих гласова се слије овђе у наше село. Да си само некад чуо, додуше нијесам ни ја него два-три пута, а ево ми је пасало осамдесет година, како се натпјевавају ови наши пијевци и тетријеб одозго из шуме. Да си некад видио како се зором играју вјеверице по овом дрвећу, како прескачу с гране на грану и с каквом радошћу очекују излазак сунца, онда би, мој синак, знао што нам се село зове Зорица.“

Није тешко било примијетити неку чудну смјесу радости и сјете на старичином лицу. Радости што ево још један дан ужива у љепотама свога села, љепотама природе, али и сјете, јер је осјећала да њена свијећа догоријева, да и њен дан, попут оне сунчеве љепоте, нагиње заласку.

Момци се захвалише нени на овој причи. Обећаше јој да ће већ ујутру поранити зором да и сами осјете ту љепоту.

„Варате образа ми; и ујутру ћете ви спавати до попаска“, осмјехну се нена.

* * *

Прошле су двије године од овог разговора. Џемила је и тог дана изашла пред кућу. У рукама је носила неку шерпицу и гласно дозивала неког Лимуна и Баја. Према њеној кући је ишао стасит момак, широких рамена и чврста корака. Из очију му је, учини се Џемили, сијевала ватра. Назва старици добро јутро и упита је, не баш њежно, кога то зове.

„Ама, имам два кера, Баја и Лимуна, па сам им, ево, понијела неких сплачина да им улијем. Чуди ме ће су ово, што ми не долазе.“

„Лимун ти је већ код коритарече непознати младић- а Бајо ће ти доћи вечерас.“

Бајо Пивљанин је те ноћи дошао са својом дружином и спалио село. Од лијепе Зорице остале су рушевине и пепео.

М.ГОЛИЈАНИН

ЗДРАВИЦА НАРОДУ СРПСКОМ

Народе нека ти здравица ова
Буде уместо благослова
Што год радио деца ти се
рађала

И када певао
И када сневао
И када мукама одолевао
Деца ти се рађала

И када ратио
И када патио
И када памтио па вратио
Деца ти се рађала

Није богат ко има волова
Већ кћери и синова
Није силан ко има пушака
Већ колевки

Нек љубав надјача
Нек не буде плача
Осим дечјег

Силни нек се свађају
Слаби погађају
А теби нек се рађају

И када кадио
И воћке садио
Па и кад се љутио и богорадио
Деца ти се рађала

А даће Бог
Да роди зоб
И узри клас
Па да буде и за коње и за нас

И када свеца славио
И када школу правио
И кад се у чуду чудом бавио
Деца ти се рађала
Народе српски
Амин
Даће Бог

Љубивоје РШУМОВИЋ

Андреја Ћ. ВРАЊЕШ

ЋУПРИЈА НА ДРИНИ

Иви Андрићу

Међа кривуда сећањем,
Месец скупљач искри из трава,
извијених лукова над тајном,
камена прича спава.

Мит и вера у додиру,
прошлост далека име сјаја,
љубав посејана памћењем,
далеки завет крвљу спаја.

Сви путеви воде у један бол,
окамењена мисао трајањем пече,
река вечност боји,
ћуприја рањена видом тече.

КАМЕНЕ СПОНЕ

сестри Стоји

Има нешто даљинама мило,
код нас двоје,
мисли нам се укрштају,
кад се туге споје.

Наше су среће за блискост трајне,
оне су дељењем не множењем веће,
тако је само код нас двоје
не постоји ништа ни друго ни
треће.

Постоје оне камене споне,
што очева туге вежу у мук,
кад су се за снове подизале чаше,
кад љубав беше још једини звук

ОБЛАК И БОЛ

Ноћну тишину љуби,
злаћани колут неба,
да ли га видим,
да ли ми и треба?

Све је одвећ даљина,далеко одвећ
све је,
Совин прену ме хук,
учини ми се поглед жедан,
око курву превари мук.

Зашто се сетих Ђеда не знам,
изнад облака на домет мушицу
штима,
пуче пушка радост ми потресе,
Ђед у ме гледа, још мене има.

Миленко ГЕМАЉЕВИЋ

БОДЉИКАВА ЖИВА

Енклаве –острва оивичена са
бодљикавом жицом,
белим капицама и црним орловима.
Нато војници још по бандерама,
вешају заставу Уније.

Преко Ибра мост,
преко моста сија мржња,
осећа се у ваздуху
смртна опасност.
Све је остало декор:
у пекари мирише хлеб,
у пиљарници се злате јабуке,
на терасама суши рубље,
а кроз прозоре се види
бодљикаво небо,
проклета бодљикава жица.

Ожичени манастири,
чаме у тишини.
Монаси њихови,
анђели заштитници,
певају песме о Косову
и лију неме сузе.
Верују у Бога
и бајковити силу,
Мајку Русију.

Са свих страна лете каменице.
Бацају деца и они старији
и они много старији.
Они најстарији ћуте,
бацају невидљиво камење.
Из очију што им сева равнодуш-
ност и мржња.
Набацати се не могу.

Енклаве ни воду немају
ни лице да умијеш,
омраз да скинеш,
сузу да спереш

но на лицу се суши
и пече ли пече.
Живе по острвима изван времена.
Ништа није прошло што једном
није дошло.
Ништа радосно, само пркосно
и само жица.
проклета бодљикава жица,
беле капице,
и црни орлови.

КАМЕН ПОД ЛИПОМ

Сретнемо се на камену под липом
сретне нас време причања
и сетне приче
о временима што поједоше године.

Проналазе нас у причи
старе стазе
од недођије прастарих гробаља
од урушених воденица и јазова
од зрелих поља јечма и ражи
до старих кућа
где на доксагу гори лампа
или гори месечина?

Причамо, ми причљиви старци
о сеоским чесмама
што још теку кроз меку маховину
о старом римском бунару
пуног потрошених судбина.

Причамо још по мало
о старцу што чува на утрини
стару непричљиву краву,
како само тишинају заједно?

А онда пред сутон,
док нас милује умор,
задњих зрака сунца,
пођемо кући
ми причљиви старци
у хармонији са собом.
На камену под липом,
остају недопрчане приче.

Милијан Деспотовић

КЊИГА СА ЗВЕЗДИЦОМ СРЕЋЕ

(Стевка Козић Прерадовић: „Дијете у компјутеру“, збирка песама за децу)

У поезији за децу, некако у истој естетичкој равни уметничког достигнућа, окупљају се рецепиенти свих генерација, од мале до велике деце. Срећан човек увек остаје дете упркос помача у годинама. Ипак, деца имају своју аутохтону поетичку форму, као особену институцију са препознатљивим типолошким категоријама: „љупкост форме и наивност, машта, игра и хумор. (...) Казано, не сасвим узгред лектира на коју су млади рецепиенти (врло често) упућени прижељкивана је од институција које обликују духовну основу друштва. Њено изучавање као наставне дисциплине на факултетском и високошколском нивоу указује на њену посебност.“¹

О посебности песничке књиге за најмлађе Стевка Козић Прерадовић,² „Дијете

у компјутеру“³ треба говорити као о штиви које је у дубокој вези са животом и променама у његовом начину које су често за старије илузија а мора се прихватити упркос удаљености („Дијете у компјутеру“).⁴ Од наших бака које „са-моћа убија“ јер, „смршала бака, дружи се с мишем./ Бојице, оловке, неком не шиљи,/ На дијете у справи, стално вири.“ Цивилизација у свом незауостављивом току донела је распад породице али остају те ране слике са којима су деца одрасла а старији пунили своју душу задовољства. Из тог стања, сада већ носталгичног, пева Стевка Козић Прерадовић и сасвим логично, враћа се у своје и детињство унука да опесми време између сањарења и остварења снова.

Читајући ове песме, бар одрасли рецепиент, има утисак да су време у то доба и детињства почињала игром кроз коју се стичу прва знања („Пусти ћецу да се играју“). „Игра даје крила детињству да одлете у зрелост“,⁵ чујем реторичку упадицу која стаје у одбрану деце пред неким старим канонима строгости. У игри, како каже Стевка у уводној песми ове књиге („Игре“), „не треба одијело... Без рукава летиш.“

И збиља, ова књига је сва у долету и одлету до неких животних циљева које као да данас брише „дигитално доба“ пуно краткоће, нејасноће и тугоће, али песникиња објашњава „што играчке бјеже“. Два „напретка“ су томе кривци:

Телефон ме буди/
С интернетом лијежем.

Време као да доведе све на своје место и песникиња стиховима долази у „Каћино јато“. Њене песме „Ципелице“ и „Каћино јато“, са кратким стиховима подсећају на успаванку или будилницу, свеједно:

Катарина,	Моје јато
Птица мала –	Умиљато
тепа дједа,	Увис лети
Није шала.	Гу-гу, злато.

У духу тог народног миљеа на Стевкин начин испевана је и песма набрајалица „Миљине муке са ријечима“, што припада периоду када дете проговара, почиње да учи свој језик па у том свом сазнајно-стваралачком напору изградинари нове речи: јоце (за овце); пућу (за жућу); јалање (за лајање); Талаше (за Лакташе); иње (за биље); маша (за шаша)... Читав је то речник или појмовник првих језичких израза и исказа које

ТАМАРИН ПОРТРЕТ

Отварам жар-врата нар собе
Са неког чулног женског моста
И видим на зиду сред коштаног ткива
Млијечи се пчела од препеченог злата
Свилено саће каменчиће скрива

Од чела до прага адамова крила
Закопчана зебња и горки конаци
Лопочи небески у ватри бисера
Рађају воће стријепње и самоће
Из зипке препуне до грла дјевици

И стид оплођен у опни љиљана
Множи се Неретвом модрога ембриона
Грч са лица титра ко ћилибар с Моста
Иза чела рам за ахат – виткрис бола
Слика њена Рондо јужни Сјенка госта

(Шантићеве вечери поезије, 1985)

Стевка КОЗИЋ ПЕРАДОВИЋ

нови израз налазила и решења за дате ситуације, попут оне ратне и патне, када су непоменици и озлићи рушили много тога па и Стари мост у Мостару Алексе Шантића. Песникиња осуђује учињено, не знадоше шта чине, али она чује поруку сокола који тужно кличе, а соко је српска душа неуништива: „Еј Шантићу! (...) срушен град ти расте у грудима!“ Људи празних груди руше градове у сопственој мртој глави. Није добро кад песници прећуте неко време, макар и ратно, посебно ако се оно „преправља“ злочинима увреда за жртве. Зато је частан допринос ове поезије и српској родољубној поетици са неколике песме и отварање дуге која је „спектром небеских мелема“ видела ране нашем поетском сабрату и ратнику из одбрамбеног рата Перу Личини „из Агића Доњих“.

Ова књига се увек може читати на другачији начин, колико је тема у њој, толико је прилаза и мостова а књигу затвара један обиман поетичан и римован поговор Милорада Миша Ђурђевића који је својим стихоказивањем (ово је могао бити предговор, мост свих мостова), увео у почетак и водио кроз књигу. Зато, читање ове књиге тек почиње, за све генерације и то „са римом и без риме к’о разигран талас плиме, да је младост без окова сва у току свога плова...“⁸

У Пожеги,
29. августа 2019.

својим потомцима памте прво родитељи, па родитељи њихових родитеља а да би све било отргнуто од заборавља, наша песникиња је свему дала форму песме у које је увела и своје јунаке: Каћу, Тришу, Здравку, Десу, Ану, Анђелу, Веру...

Сви они имају улогу у књизи у којој „се пјева о дјетету у породици, о најмлађем становнику планете заштићеном бедемима љубави старијих, најчешће дједовима и бакама (интересантно је да се родитељи ријетко појављују: њих су, очито, из најранијег гнијезда, радне обавезе однијеле на друге стране).“⁶ Њене песме „топлином емоција подсећају на богату клупчад са које се, бесконачно могу одвијати нити љубави, међугенерациског повјерења и блискости које пролазност вре-

мена у својој деструктивности не може покидати.“⁷

Ово је важна песничка књига која нам Ђопићевски зрело, са доста мисаоног хумора и порука доноси „вијест(и) испод Грмеча где још се Ђопићева кућа зида/ низом нових (...) књига“. Ова добија звездицу среће која се „уз пјесму сади“. За сад стихова Стевке Козић Прерадовић расте из стварности доживљаја али он је креиран у оним новим, створеним и допеваним што је у естетичком смислу суочавање сазнајног и реаговање на то сазнање. Из тих решења настале су ове песме а сада следи нови сличан пут којим ће „проћи“ и рецепиенти ове књиге. Нису све ситуације у које упадају јунаци ове књиге уобичајене, па је песникиња кроз

1) Др Тихомир Петровић: „Увод у књижевност за децу“, Змајеве дечије игре, Нови Сад, 2011.

2) Стевка Козић Прерадовић (Горњи Карајзовци, код Градишке, 1945), пише савремену, хаику и поезију за децу, приче, есеје и драме. Објавила 31 књигу. Живи у Бава Луци. Поред ове књиге објавила је још две збирке песма за децу.

3) Стевка Козић Прерадовић: „Дијете у компјутеру“, Задужбина Петар Кочић, Бањалука – Београд, 2019.

4) На слици у рачунару.

5) Говорила је моја мајка Бранка (1927–1987).

6) Др Зорица Турјачанин: „Са пјесмом дјеца расту“, из поговора књизи „Дијете у компјутеру“, стр. 89

7) Исто, стр. 89.

8) Милорад Мишо Ђурђевић: Помози нам мили цвјете да схватимо наше дјете кад се роди да порасте да препозна лег ласте“, из поговора књизи „Дијете у компјутеру“, стр. 92

Новица Телебак Тени

Мостарска Саборна црква

Све је наше у теби
а ти у нама.
Кад прође,
то што треба да дође,
ти ћеш стати
а ми заплакати.

Чекало се тако да
туробан и предуг зулум оде,
ОНА да нам свикне
и небо дотакне.

Ти златна воштанице,
Балканска љепотице,
што си око оку очевидац,
обрадоваћемо те рађањем.

Наднешена над Мостаром,
стражарице љубави,
ојачај дамар сваке живуљке
јер живот јеси.

Ни тајне,
ни тог вијека
више нема.

Под стрехом времена
завапили су просвјетљени,
даровани, пробуђени
и непресушну кап окусили.

Два пута си окаменована
вјерним и вриједним рукама
и маловјерним језиком.

И горјела, недогорила
и рушена, недорушена.
Боље је сто пута горјети
већ једном угаснути.

Лудост, густа и нақвасала,
не да јој се остарити.

Све је наше у теби,
а ти у нама.
Кад прође,
то што треба да дође,
ти ћеш стати
а ми заплакати.

Дођу дани
када прљава вода стане,
поље поплави
а цвијеће се усправи и замирише.

Опет крпимо слободу
а загрћемо ријечи што лако горе.

Ево те растеш сакрална матице,
вежу те за небо
а твоја ћеца
тапкају и гаркају по свијету
али према ТЕБИ се моле.

Је ли ово сновиђење?
Видим ли ореол живих?
Чујем ли звона радости?

Отварају ли се Царске двери?
Све трепери и Васкрсава.
Што год ли је,
хвала ти БОЖЕ ВЈЕЧНИ.

ВАСКРС, 2019. год.

О АУТОРУ

Новица Телебак је пјесник из Херцеговине. Рођен је августа 1957. године у Зеленици - Бијело Поље, код Мостара. Живи и ради у Требињу.

До почетка рата 1992. године живио је у Бијелом Пољу, а радио у Мостару. Потом је двије године провео на невесињско - мостарском ратишту, гђе је тешко рањен. Лијечио се непуне четири године у Београду и Аранђеловцу. Послије лијечења доселио се у Требиње. Уредник је издавачке ћелатности у Књижевној заједници "Јован Дучић" из Требиња и председник је СПКД "Просвјета" у Требињу. Ради у Народној библиотеци Требиње. Ожењен је, отац троје дјете.

Алекса Шантић, српски песник и академик

Рођен је у Мостару, од оца Риста и мајке Маре, где је провео већину живота. Отац му је умро у раном детињству, па је живео у породици стрица Миха званог „Аџа“. Пошто је живео у трговачкој породици, укућани нису имали довољно разумевања за његов таленат. Завршио је трговачку школу у Трсту и Љубљани, потом се вратио у Мостар.

Из Трста се вратио у Мостар 1883. године и ту затекао „необично мртвило“, које је било последица „недавног угушеног херцеговачког устанка против Аустрије“. Шантић је у „прво време прилично повучен“, водио књиге у очевој трговини и читао „листове и књиге до којих је могао у Мостару доћи“. Неколико година касније започео је свој књижевни и друштвени рад.

Алекса Шантић је стварао на размеђу два вијека и више него други песници свог нараштаја повезивао је идејне и пјесничке патње ХИХ и ХХ вијека. У његовом пјесничком стасавању највише уђела су имали српски песници Војислав Илић и Јован Јовановић-Змај а од страних најважнији утицај је имао Хајнрих Хајне кога је и преводио. Своју највећу песничку зрелост Алекса Шантић достиже између 1905. и 1910. године када су и настале његове најљепше пјесме. Шантићева поезија је пуна снажних емоција, љубавне туге а и бола и пркоса за социјално и национално обесправљен народ коме је и сам припадао. Његова муза је на размеђу љубави и родољубља, идеалне драге и напаћеног народа.

1907. Мостар га је изабрао „као једног од своја четири представника“ за прву скупштину Народне организације. 1908. Алекса Шантић је „почео да озбиљно побољевати, најпре од камена у бубрезима, а после, иза Светског рата, од тобопарализе.“ „За време анексионе кризе био је, са Светозаром Ђоровићем и Николом Кашиковићем, пребегло у Италију и ставио се на расположење српској влади, као што ће то поновити и 1912. године, на почетку Балканског рата“. Купио је 1910. вилу у Борцима код Коњица, где је живео 1913. године када су га аустроугарске власти протерале из Мостара.

У току Првог светског рата затворен је као талац и „у два пута понављаној парници“ оптуживан због својих песама. По завршетку рата изабран је у Мостару за члана Српског одбора.

Родољубива поезија је поезија родне груде и домаћег огњишта («Моја отаџбина»). У неким од својих најпотреснијих пјесама Алекса Шантић пјева о патњи оних који заувјек напуштају домовину и одлазе у туђи свијет («Остајте овђе», «Хљеб»). Шантић наглашава патњу и мучеништво као најважније моменте у историјској судбини српског народа («Ми знамо судбу»).

Љубавна поезија Алексе Шантића развила се под јаким утицајем муслиманске љубавне пјесме, сев-

далинке. Амбијент његових љубавних пјесама је амбијент башта, бехара, хамама, шедрвана. Ђевојке које су у њима појављују се окићене ђерданима, бајне су и изазовне али ипак скривене љепоте. Таква је пјесма «Емина», а дух те пјесме је толико погођен да је пјесма ушла у народ и пјева се као севдалинка а само ријетки знају да ју је Шантић написао. У љубавним пјесмама најчешћи мотив је чежња. Пјесник све своје драге посматра из прикрајка па чежња најчешће прераста у тугу због неостварене љубави и промашености мушког живота.

Најпознатије његове песме су: „Емина“ (1903), „Не вјеруј“ (1905), „Остајте овђе“ (1896), „Претпразничко вече“ (1910), „Што те нема?“ (1897), „Вече на шкољу“ (1904), „О класје моје“ (1910), „Моја отаџбина“ (1908).

Шантић је био је један од оснивача културног листа «Зора» као и предсједник Српског Пјевачког Друштва «Гусле». Ту је упознао и дружио се са познатим пјесницима тог доба: Светозаром Ђоровићем, Јованом Дучићем, Османом Ђикићем... Изабран је за дописног члана Српске краљевске академије 3. фебруара 1914.

Алекса Шантић је умро 2. фебруара 1924. године у родном Мостару од, тада неизлечиве болести, туберкулозе.

Емина

Синоћ, кад се вратих из топла хамама,
прођох покрај баште старога имама;
Кад тамо, у башти, у хладу јасмина,
с ибриком у руци стајаше Емина.

Ја каква је, пуста! Тако ми имана,
стид је не би било да је код султана!
Па још кад се шеће и плећима креће...
- Ни хоџин ми запис више помоћ неће!...

Ја јој назвах селам. Ал' мога ми дина,
не шће ни да чује лијепа Емина,
но у сребрен ибрик захитила воде
па по башти ђуле заливати оде;

С грана вјетар духну па низ плећи пунте
расплете јој оне плетенице густе,
замириса коса ко зумбули плави,
а мени се крену бурурет у глави!

Мало не посрнух, мојега ми дина,
но мени не дође лијепа Емина.
Само ме је једном погледала мрко,
нити хаје, алчак, што за њоме црко'!...

Мостарске кише

У Мостару сам волео неку Светлану једне јесени
јао кад бих знао са ким сада спава
не би јој глава, не би јој глава
јао кад бих знао ко је сада љуби
не би му зуби, не би му зуби
јао кад бих знао ко то у мени бере кајсије
још незреле

Говорио сам јој ти си дериште, ти си балавица
све сам јој говорио.

И плакала је на моје руке, на моје речи
говорио сам јој ти си анђео, ти си ђаво
тело ти зрело, шта се правиш светица
а падале су сву ноћ неке модре кише
над Мостаром.

Није било сунца, није било птица, ничег
Није било

Питала ме је имам ли брата, шта студирам
Јесам ли Хрват, волим ли Рилкеа, све ме
Је питала

Питала ме је да ли бих могао са сваком
Тако сачувај боже

Да ли је волим тихо је питала
А падале су над Мостаром неке модре
Кише

Она је била раскошно бела у собној тмини
Али није хтела то да чини, није хтела
Ил није смела, враг би јој знао

Јесен је, та мртва јесен на окнима
Њене очи птица, њена бедра срна
Имала је младеж, младеж је имала
Не смем да кажем

Имала је младеж мали љубичасти или ми
Се чини

Питала ме је да ли сам Хрват имам ли
Девојку
Волим ли Рилкеа, све ме је питала
А на окну су ко божићни звончићи мога
Детињства звониле капи
А ноћна песма текла тихано низ доњу
Махалу
Еј Сулејмана отхранила мајка

Она је прострла своје године по паркету
Њене су очи биле пуне као зреле брескве
Њене су дојке биле топле ко мали псићи
Говорио сам јој да је глупава, да се прави
Важна

Светлана Светлана знаш ли да је
Атомски век
Де Гол, Гагарин и којештарије, све сам
Јој говорио

Она је плакала, она је плакала

Водио сам је по Кујунцилуку по
Ашчиницама
Свуда сам је водио
У пећине је скривао, на чардак носио
Под мостовима се играли жмурке Неретва
Ждребица

Под Старим мостом Црњанског јој
Говорио
Што је диван, шапутала је, што је диван

Колена јој цртао у влажном песку
Смејала се тако ведро, тако невино ко
Први љиљани
У џамије је водио Карађоз бег мртав
Премртав
Под тешким турбетом
На гроб Шантићев цвеће је однела мало
Плакала као и све жене
Свуда сам је водио

Сада је ово лето
Сад сам сасвим други, пишем неке песме
У једном листу пола ступца за Перу Зупца
И ништа више
А падале су сву ноћ над Мостаром неке
Модре кише
Она је била раскошно бела у собној тмини
Ал није хтела то да чини, није хтела
Ил није смела, враг би јој знао

Ни оно небо ни оно облаче ни оне
Кровове
Бледуњаво сунце изгладњелог дечака
Над Мостаром
Не умем заборавити
Ни њену косу њен мали језик као јагоду
Њен смех што је умео заболети као
Клетва
Ону молитву у капели на Белом Брегу
Бог је велики, говорила је, нацивеће наша
Ни оне тешке модре кише
О јесен бесплодна њена јесен

Говорила је о филмовима о Џемсу Дину
Све је говорила мало тужно мало
Плачљиво о Карењини
Говорила је Клојд Грифитс не би умео
Ни мрава згазити
Смејао сам се, ти си глупа он је убица
Ти си дете
Ни оне улице оне продавнице последњег
Издања "Ослобођења"

Ни оно грожђе полусвело у излозима не
 Умем заборавити
 Ону бесплодну горку јесен над Мостаром
 Оне кише
 Љубила ме је по целе ноћи, грлила ме и
 Ништа више
 Мајке ми ништа друго нисмо

После су опет била лета после су опет
 Биле кише
 Једно једино мало писмо из Љубљане
 Откуд тамо
 Ни оно лишће по тротоарима ни оне дане
 Ја више не могу, ја више не умем
 Избрисати

Пише ми пита ме шта радим, како живим
 Имам ли девојку
 Да ли икад помислим на њу на ону нашу јесен
 На оне кише
 Она је и сад каже иста куне се Богом
 Потпуно иста
 Да јој верујем да се смејем давно сам
 Давно проклео Христа
 А и до ње ми баш није стало клела се
 Не клела
 Мора се тако не вреде лажи

Говорио сам јој о Љермонтову о Сагалу
 Све сам јој говорио
 Вукла је са собом неку стару Цвајгову
 Књигу читала поподне
 У коси јој било запретано лето жутило
 Сунца мало мора
 Прве јој ноћи и кожа била помало слана
 Рибе заспале у њеној крви
 Смејали смо се дечацима што су скакали
 Са мостова за цигарете
 Смејали смо се јер није лето а они скачу баш
 Су деца
 Говорила је могу умрети могу добити
 Упалу плућа...

Онда су долазиле њене ћутње дуге
 Предуге
 Могао сам слободно мислити о свему
 Разбистрит Спинозу
 Сате и сате могао сам комотно гледати
 Друге, бацати облутке
 Доле низ стење, могао сам сасвим отићи
 Некуд отић далеко
 Могао сам умрети онако сам у њеном
 Крилу, самљи од свију
 Могао сам се претворити у птицу, у воду
 У стену, све сам могао...

Прсте је имала дугачке крчке бескрвне
 А хитре

Играли смо се буба-мара и скривалице
 Светлана изађи ето те под стеном нисам
 Ваљда ћорав
 Нисам ја блесав хајде шта се каниш
 Добићеш батине
 Кад је она тражила могао сам побјећи у
 У саму реку нашла би ме
 Намирише ме каже одмах позна ме добро
 Нисам јој никад веровао ваљда је стално
 Цурила кроз прсте
 Волела је кестење купили смо га по
 Рондоу
 Носила га је у собу вешала о кончиће
 Волела је руже оне јесење ја сам јој
 Доносио
 Кад свену стављала их је у неку кутију
 Питао сам је шта мисли о овом свету
 Верује ли у комунизам
 Да ли би се мењала за Наташу Ростову
 Свашта сам је питао
 Понекад глупо знам ја то и те како

Питао сам је да ли би волела малог сина
 Рецимо плавог
 Скакала је од усхићења хоће хоће
 А онда одједном падала је у неке туге
 Ко мртво воће
 Не сме и не сме, не би то она ни за
 Живу главу
 Види ти њега, мисли тек тако, као да је она
 Пала с Јупитера
 Ко је то рецимо Зубац Пера да баш он а
 Не неко други
 Таман посла, као да је он у најмању руку
 Брандо или такви.

Говорио сам јој ти си глупа ти си паметна
 Ти си ђаво
 Ти си анђеоске све сам јој говорио ништа ми
 Није веровала
 Ви сте мушкарци рођени лажови ви сте хуље
 Свашта је говорила
 А падале су над Мостаром неке модре кише

Стварно сам волео ту Светлану
 једне јесени
 Кад би' знао са ким сада спава
 не би му глава
 Не би му глава јао кад би' знао
 ко је сада љуби
 Не би му зуби, не би му зуби јао
 кад би' знао ко то
 У мени бере кајсије још незреле.

8.октобар 1965.

Перо ЗУБАЦ

Трагови трагања

Демократија и етнички односи у Босни и Херцеговини

Босна и Херцеговина је типично сегментирана држава и друштво. Она је сегментирана по различитим обиљежјима: етничким, вјерским, регионалним, културно-историјским. Међутим, структурирање Босне и Херцеговине као државе не уважава овај фактички плуралитет. Криво протумачени, државни разлог спречава Босну и Херцеговину да се политички (државно) конституше плуралистички. Будући да државно устројство и политичка артикулација не уважавају овај фактички плуралитет, тешко је говорити о демократији. Поготово о савременој, плуралистичкој демократији, која се темељи на политичком субјективитету различитих сегмената (група, организација, колективитета, регија, етничких заједница).

Националне државе настале на рушевинама комунистичких идеологија и поредака (а таква је и Босна и Херцеговина) имају шансу за демократско устројство и модерни политички, привредни и социјални развитак само ако не устрају на начелима на којима су конституисане – на етноцентризму и националном ексклузивизму.

Истицање колективних (националних) ентитета и њихова идентитета и самопоштовања – што је данас карактеристика свих посткомунистичких друштава (па и Босне и Херцеговине) – занемарује индивидуално самопоштовање, или га чак проказује као непожељну дисонанцију. У протесту против „социјалистичког колективизма“ садашњи национални колективизми руше и оно мало индивидуализма што је заметало клице на сушном тлу соц-колективизма.

Ради комунистичке инволуције, у Босни и Херцеговини, а и у већини посткомунистичких друштава и ради изосталости демократске традиције, не постоји ни релевантна политичка свијест, ни збиљска диференцијација аутономних сфера друштвеног живота. У таквим условима не постоји ни темељна дихотомија грађанско друштво – политичка држава. Напротив, на дјелу је, овако или онако, идеологијски мотивисано политичко произвођење јединства, прије класног, сада националног.

Чињенице показују да комунистички и националистички колективизам остварују занимљиву симбиозу у готово свим посткомунистичким друштвима, па и у Босни и Херцеговини. Не на корист, него на уштрб демократије, нажалост. С већим или мањим разликама, увјетованим етно-културним, друштвено-историјским и другим специфичностима, сва су посткомунистичка друштва успоставила синтезу између идеолошки преодјевених комуниста и националиста. Тако компоноване управљачке структуре неће моћи стабилизovati политички поредак, нити дуже остати у изнуђеном браку.

Нека врста компромиса што га у тој структури налазимо, није компромис за демократију него компромис за власт, а против демократије.

Највећа запрека демократском устројству Босне и Херцеговине и других посткомунистичких друштава (поред изосталости демократске традиције) управо је национални колективизам. Овај је колективизам преузео готов модел комунистичког (класног) колективизма, који је појединца

лишио слободе и политичког субјективитета. Сваки систем који не допушта појединцу да слободно слиједи своје интересе и своје циљеве, претпостављајући му неке више интересе (класне, националне, и др.) јесте недемократски. Без те елементарне либералне претпоставке, као што смо то покушали показати, нема демократије.

Заговор демократије не значи идеализацију народа. Народ је увијек дана и задана категорија. Демократија треба народу управо зато што је такав какав јест: поданички, колебљив, неодговоран, подложен манипулацијама, превртљив, бруталан. Демократија је начин да се такав народ (пук, гомила, маса) преображава у политички освјештен демос. Нема демократије без народа, али нема ни народа без демократије. Треба тежити најбољем могућем друштву и најбољој могућој држави, а то је демократски уређена држава. То је она држава која минимизира принуду, а максимизира сагласност, у датим друштвено-историјским условима.

Ствараоци државне политике обично не препуштају случају састав својих органа принуде, подјелили су становништво по етничком начелу и употребљавају то начело при избору социјалних основица за регрутацију у различитим врстама сукоба. Држава је, чини се, производ далеко свјеснијег планирања него што мисле многи посматрачи.

Однос између етничких скупина и државе Босне и Херцеговине је вишестран и динамичан. Етничка идентификација може обликовати државу, но држава много чешће него што се мисли може обликовати и доиста и обликује етничке идентитете и међуетничке

односе. Другим ријечима, етницитет је политичке природе не само по томе што служи као темељ за мобилизацију интересних скупи на него и по томе што представља пресудни фактор у стварању, развоју и одржавању најмоћнијег политичког апарата-државе.

Многим посматрачима постало је јасно да изградња државе и изградња нације нису тако неразмрсиво испреплетене како су то претпостављали теоретичари модернизације. Изградња нације и изградња државе Босне и Херцеговине су не само два по све одвојена историјска процеса, него је изградња државе у многоме засјенила изградњу нације. Централизација моћи, јачање бирократије, изградња војске и полиције и милитаризација многих политичких питања указује на надмоћ државе над нацијом.

Трендове усмјерености на државу подржавају двије појаве:

- све већи неуспјех средишњих твораца политике у изградњи нације,
- реакција на покушаје уплитања страних сила.

Изградња нације особито је двојбено питање за елиту кад покреће мобилизацијске снаге које подржавају противљење владајућим порецима. Многи од тих поредака јачају нацију само уколико вјерују да с врха могу успјешно контролисати народне мобилизације како би учврстили властити средишњи положај. Како постаје очито да јачање нације садржи ризике за централну власт, такве режимске елите настоје или каналисати народну мобилизацију у државно усмјерене токове или демобилисати обичне грађане. У оба случаја угрожени пореци настоје ојачати државне институције и тако се окрећу изградњи државе.

Истодобно су и инострана уплитања потпомогла јављање надмоћи државе над нацијом. Инострана су уплитања, путем међувладиних програма помоћи, путем мултилатералних зајмова

и улагања, појачала улогу бирократских, војних и полицијских институција државе-примаоца. Управо су оне, а не странке или владе, главни канали примања таквих иностраних помоћи и улагања. Политичка се елита настоји служити таквим иностраним уплитањима како би надомјестила некада обећавајући народни активизам.

Државе се разликују од других облика политичких организација по томе што имају монопол на моћ принуде. Државе не могу бити трајне и дјелотворне ако њихова експанзија и ауторитет овисе искључиво о присили. Но свака елита која ствара државу претпоставља да има на располагању могућност принуде и принуда се доиста и употребљава далеко чешће него што се обично признаје у стварању већине државних система.

Мада је то можда додатан напор за наше аналитичке способности, најреалнији приступ схваћања процеса и начина јачања државе јест разматрање односа између разних државних органа (бирократија, војска, полиција, полудржавне корпорације) с једне стране и односа државе и етничко-класне друштвене стратификације с друге стране. Етницитет може за државне режиме бити врло корисно политичко средство. Уобичајена изрека каже да су етничке припадности у најбољем случају сметња, а у најгорем пријетња савременим владама. Етничка идентификација становништва за елиту свакако представља проблем, но показала се и корисним државним оруђем којим се властодршци вјешто служе у сврхе изградње странке, мобилизације становништва, сузбијања опозиције и расподјеле права и награда.

Прави смисао развоја у политици Босне и Херцеговине је способност постојећих политичких институција и процеса да предвиде и проналазе релевантна рјешења за јавне проблеме који се стално мијењају.

ЈАВ ИЗ ГОРЕ ЦРНЕ

Чујеш ли како из Горе Црне
срце ми ноћас озебло трне?

Бринеш, писма све су ми ређа.
Не гледај тако, мој Злопоглеђа!

Поклопи облак ивањске дане,
Виноград не дај, руко, Стојане!

Ја никуд не смем из овог гнезда.
Праштај ми ћутање, чуј,
Пријезда?

Не брини, песма неће да гине,
васкрсну дистих, болни
Дојчине!

Добро је, венци још увек свићу,
сањај ме, Вуче! Виј,
Мандушићу...

Памти, мој молеб над тобом
бдије.
„Српкиња још нас рађала није!“

Ослушни како из Горе Црне
срце ми ноћас озебло трне:

Озебло срце завете ниже,
ја твоја јесам. И бићу. Иже.

ЈАТАЦИ

Увек су знали у тешкој муци
обома да нам притекну вуци.

По летњој јари, северу, мразу,
нашли би извор и козју стазу.

Жалили нису очњаке, главе,
вест сваку одано да нам јаве.

Вучице нежне, мудре и танке
нама су певале успаванке.

Знали су да смо њиховог соја,
слутили датуме неспокоја.

Бројали године негледања,
ожиљке старог храстовог пања.

Вучије ћуди - смерни јатаци,
и заштитници. И Светосавци.

Ноћас се бојим. Тишина сече!
Чују се ловци. Каме им звече.

Нит вија вију. Нит руке руци.
Нит ми вуцима. Нит нама вуци

Милица БАКТАЧ

Босна и Херцеговина је етнички фрагментирана заједница. Њеном конституисању претходио је етнички сукоб. На њега су утицали класа, култура, институционалне структуре као и вањски чиниоци. Етничка непријатељства израсла су из споја неповјерења међу културама и разлика у моћи. Такођер су производ злоупотребе силе и коликогод чудно звучало, недостатка силе. Злоупотреба води неправедној расподјели државне моћи и јавних служби. Недостатак води ескалацији силе без стварног повећања осјећаја сигурности обичних грађана. И злоупотреба и недостатак моћи произлазе из тога што се државна елита првенствено посвећује одржавању државног поретка. Занемарити улогу силе у обликовању међуетничких односа у држави значи стварати погрешну теорију и нереалну политику. Полиција и војска и њихови међусобни односи нису само дио реакције на етничку поларизацију, него су дио њеног узрока.

Полиција и војска често погоршавају умјесто да разрјешавају сукобе у вишеетничким друштвима као што је Босна и Херцеговина. Државни режими који се осјећају несигурно ради етничке разноликости својих бирача често подупиру државну сигурност подешавањем етничког састава својих органа принуде тако да се међуетничко неповјерење претвара у удаљавање слабијих заједница од самог политичког система. Истодобно таква политика регрутације и унапређивања често даје припадницима фаворизованих етничких скупина увјерење да је држава њихова приватна заштитна служба и стога се опиру сваком захтјеву слабијих скупина за већим удјелом у полицији или војсци. Повећање и милитаризација полиције нагласили су њену важност за међуетничке односе. Велики дио тог повећања и милитаризације био је омогућен продајом и даровима страних покровитеља.

За разрјешење међуетничких сукоба неопходно је да се полиција

и војска преиспитају не као неутрални инструменти за рјешавање проблема него и као потенцијални узрочници тих проблема. Нису све етничке неравнотеже у државним снагама сигурности резултат намјерних политичких планова – али већина јест.

У приступу безбједности Босне и Херцеговине приоритетно треба имати на уму:

- утицај етничког састава безбједносних снага на разрјешење сукоба,
- утицај односа полиције и војске на разрјешење сукоба,
- што нам етничке формуле и подјела рада између полиције и војске говоре о концепцији државне безбједности.

За свако трајно рјешење етничких сукоба у Босни и Херцеговини биће нужна темељита промјена у расподјели политичке моћи и утицаја у друштву, и као дио те промјене, етничко преуређење полиције и војске и на врху и на дну. Разрјешење међуетничког сукоба неће бити трајно ако постигнута безбједност буде само безбједност државе, а не и безбједност сваке заједнице у њој.

Демократија је увијек, у свим својим аспектима, концептуалном, моралном и емпиријском компромис. Сви се ти аспекти могу сагледати у компромису између захтјева да се ни с једном особом не може владати нити јој наметати правила понашања без њезина пристанка и императива поштивања општег консензуса. На емпиријској разини тај се компромис манифестује у односу већине и мањине. Идеја и модел који се највише приближава демократском идеал-типу свакако је владавина већине. Принцип већинске демократије јест најбољи под претпоставком да се не апсолутизује и не злоупотребљава. Најсигурнији тест за испитивање слободе и демократије у некој држави није у владавини већине, већ у томе ко-

лико сигурности и слободе ужива мањина.

Демократија нам не треба као украс. Она нам не треба зато што смо једнаки, слободни и непорочни, него управо зато што смо неједнаки, неслободни и дефектни. Демократија није ни хармонија, ни гаранција општег склада, али је свакако најпримјеренији облик уређивања односа у заједници, у којима ће неједнаки бити мање неједнаки, неслободни мање неслободни, а немоћни мање немоћни него у било ком другом поретку.

Један од темељних проблема демократије у Босни и Херцеговини је како фактички плурализам превести на политички демократски плурализам. Како објективну различитост и конфликтност интереса рјешавати по договореним правилима игре, а не насиљем и репресијом. То неће бити лако, јер смо десетљећима тренирали ово друго, а не оно прво. За разлику од тоталитарних поредака, демократија не скрива и не елиминише разлике, несугласице и конфликте, поготово то не чини под присилом. Демократија је и навикавање на „заједнички живот“ с разликама, несугласицама и сукобима. У демократском процесу и демократском поретку конфликти су легитимни и посве природни. Демократија се и препознаје по томе како се односи према конфликтима и како њима управља. Трајни је и можда најважнији проблем демократије у слиједећем: како стално развијати и сачувати све врлине и предности представничке демократије и већинског начела одлучивања, а истодобно се осигурати од „тираније већине“, која, попут сваке друге тираније, може угрозити саму демократију и вриједности које она штити и пропагира.

Национални принцип државне и политичке конституције не може осигурати ни демократски поредак ни заштиту етничких мањина. Национални принцип конституције цјелине поретка нужно води у национал-тота-

литаризам, јер између осталог, индивидуалитет који је темељна претпоставка демократије подређује колективном, наиндивидуалном ентитету, а све друге етничке мањине десубјективише и дискриминише. Критериј и мјера људских права нису иста таква права других, него „виши“, национални интереси.

У Босни и Херцеговини, као посљедица рата, присутан је одређени степен мржње међу различитим етничким заједницама. Мржња као интегрирајући чинилац народа показује се као ограничавајући за развој демократије. Мржња према другом народу може хомогенизовати један народ, али га она истовремено двоструко хендикепира за демократске процесе.

Босна и Херцеговина, као држава у транзицији проживљава тешке тренутке. Потребна јој је демократија која јамчи мир, спокој и добре одлуке, демократија која грађанима даје право да доносе (и мијењају) суд о квалитету тих одлука, демократија која значи владавину јавности која (јавно) просуђује, демократија у којој неће владати „личности“, већ закони, демократија у којој се бирачи требају ослободити тираније партијске (страначке) организације, а народ јарма владавине новца и монопола, демократију која наликује старој кухињи састављеној од елемената који су у употреби већ двије и по хиљаде година.

Демократија између осталог значи у првом реду једнакост грађана да слободно говоре, (... нема мудрости без слободе мисли, а јавне слободе нема без слободе говора: она је право сваког човјека, докле год не повређује и омета право другог, то је једина кочница која смије да га обуздава, једина граница за коју смије да зна. Та света повластица је толико пресудна за слободну владавину да сигурност власништва и слобода говора увијек иду заједно, а у оним несрећним земљама гдје човјек не може властити језик

назвати својим, тешко да својим може назвати било шта друго) и једнакост пред законом.

За разлику од свих облика владавине, демократија укључује процедуре за доношење колективних одлука на начин који осигурава најпотпуније и квалитативно најбоље учешће заинтересованих страна.

Минимални захтјеви демократских процедура су слиједећи: „једнако и свеопште право гласа за одрасле грађане, владавина већине и зајамчена права мањина, која предвиђају да колективне одлуке морају добити одобрење великог броја оних који имају право да их доносе, владавина права, најзад, уставна јамства за слободу удруживања и изражавања, као и друге слободе које обезбјеђују да ће људи од којих се очекује да одлуче, или да изаберу оне који одлучују, моћи да бирају између истинских алтернатива.“¹ У Босни и Херцеговини на демократију насрћу разне недемократске тенденције као што су слабљење законодавних тијела и ширење тајних органа и организација и других облика државне цензуре.

За разлику од тоталитарних поредака, демократија не скрива и не елиминише разлике, несугласице и конфликте, поготово то не чини под присилом. Демократија је навикавање на „заједнички живот“ с разликама, несугласицама и сукобима. У демократском процесу и демократском поретку² конфликти су легитимни и посве природни. Демократија се и препознаје по томе како се односи према конфликтима и како

¹ Џон Кин, Медији и демократија, Филип Вишњић, Београд, 1995, страна 124.

² Демократски поредак би требао удовољити слиједећим захтјевима: грађани морају имати могућност усклађивања својих циљева и интереса с општим интересима. Али исто тако и слободу диференцијације, представничко тијело мора бити мало, али репрезентативно како би могло рефлектовати различите интересе и усклађивати их, грађани морају имати могућност окупљања и директног политичког одлучивања, партиципација грађана, међутим, није редуцирана само на скупове, него се одвија и кроз друге институционалне облике управљања општим пословима, лиге, алијансе, савези се могу склапати за сврхе одбране, рата и др, али град – држава мора сачувати пуну аутономију (потцртао Д. В.).

њима управља. Појам интереса имплицира конфликт, па је у друштву слободне игре интереса, сукоб саставни и легитимни дио те игре. Према концепцији либералне демократије интереси се путем политичке владавине настоје контролисати подјелом власти, поштовањем људских права и слобода и правом на опозицију. Претпоставка свему томе су слободни избори. У данашњем времену транзиције политичког монизма у политички плурализам, либерално-демократске вриједности постају „политичка оса“ око које се обрће готово цијела планета. Те вриједности у првом реду су:

- ослобођење економије од туторства политике,
- стварање грађанског друштва,
- конституисање грађанина,
- правна држава и владавина права,
- системска контрола носиоца политичке власти,
- подјела власти,
- парламентаризам и политички плурализам,
- демократски тип изборног система,
- институционализована јавност и слобода информисања,
- партиципативно демократски тип политичке културе и цивилно друштво.

Друштвена превирања у свјетским оквирима, па и превирања у Босни и Херцеговини имају све већу „потребу за државом“, опасности од новог етатизма и тоталитаризма су присутне, а захтјев за демократијом и демократским поретком поставља се као императив.

Проф. де Душко ВЕЈНОВИЋ, редовни проф. Универ. УБ. Луци

ЗА СВОЈУ ДУШУ

Кроз живот, као по меку ћилиму, ходах с Кемалом Монтеном. У којем је куцао пун, златан Мјесец из чијих су кратера извирале пјесме. Без њих бих се изгубио у вјечности жедан љубави и њежности. Отуд ово слово за душу коју је, коју смо, дијелили с другим.

Није ишао на часове клавира, гитаре. Што осјети није умрио нотирати; соло пјевање није учио. Пианино “Петроф” пребојен у бијело, из поштовања, имао је тек у сутерену Улице Ернеста Телмана кад је ћечак био човјек. Са десетинама златних и сребрних плоча, с плакетима, кристалним вазнама и скулптурама – највишим Уу трофејима за музичко стваралаштво – сутерен је био музеј. Био је већ и ожењен једином коју је волио а запјевао “Једне ноћи у децембру”. Чуо сам је премијерно телефоном из Јастребарског, док је био војник... Имали су Адријану и Ђанија. Адријана је имала Бранкине очи, Ђани 3-4 године. Имао је Моке и нов BMW. Док улазимо у кола туце ћече притрчава, траже фотос с аутограмом. Вади из гепека, потписује. И Ђани моли: “Тата, дај и мени једну од Кемала Монтена с потписом”. Никако да поистовјетити оца и најомиљенијег бх кантаутора са тв.

Друга половина 60.тих, јесен, субота. У “Абрашевићу”, стол уз шанк, гуштам благину с пријатељем Крешом Ледићем; у паузи ћемо мјеркати цуре. У сали поред плешу лијепе Мостарке. Мисс с обје пратиље, а ни осталим ништа не фали. Из сале допире пјесма пуна душе, сјете. У паузи шанку прилази момчић, сарајевски меко моли “Кокту”. Млад боксер Д.З. му говори: “Коме си ти дошао ваљати сарајевске дупљаке?” Кажем да остави момка на миру. Уважи, момка чистимо “Коктом”. Кад крене вели: “Исплатиће ме чим завршим, сачекајте да и ја вас почастим”. Музика утихне, дође. Гладан је,

у кухињи фајронт. У Крешиног “Спачека” па у Видоја, у Гнојнице. Момак би пастрмку. Једва га наговоримо да залије жилавком. Не воли алкохол, али ће чашу с нама. Посљедњи “Биро” одимио за Сарајево, коначио је код мене. За доручак се мајци захвалио “Емином”... Мјесец потом мајка вели: “Гледала сам ти оног друга из Сарајева на тв, пјева са једном која је за главу виша од њега”. (Сабина Варешановић). Послије смо се посјећивали. Живјео је у кућици изнад трибина на Кошеву, отац Освалдо оружар ФК “Сарајево”. Прву пјесму направимо М. Јевревремовићу, другу М. Палошу, трећу, “Кад нас једном године однесу” снимим он... Примега на Опатију, некако с прољећем. Иде преко Мостара, преспаваше. Дође попуцалих жуљева. “Рођак ми дао за одијело, а Освалдо намјестио рађу за ципеле”. Рађа: очистити стадион “Сарајева” од снијега. С тим попуцалим, крвавим жуљевима Кемал Монтено је звијезком постао мој празник у животу... Фебруара ‘06. заваљао снијег, аутобуси не раде, запуца из

Будве да ми пјева на промоцији у Камерном. Кад га најавим, качи гитару, вели: “Мишке и ја се дружимо 40 година...”, онда заплаче. Плакали смо у дуету, а пјевао је сам. “На крају града у тишини” најави сјећањем. Како му се никад није догодило да неко негђе направи текст, он музику, а легне као да је радио један. Њега је чудило, мене није. Кад сам упознао чисту и лијепу душу Кемала Монтена, преписивах из ње.

Композиције је звао музика. Има нову, пребира жице. “Драга ми тарага, хајмо о њој”. Буде “Гитаро моја”. Тарага је марке “Мелодија менгеш”, најјефтинија. Правих рецитал с Иваном Калцином, најгласнијом бх класичном гитаром у Европи. Шпанска, скупочјена; пред наступ је штима десетак минута. Кемица вади из гепека, без футроле. “Шта ћу је штимати, одлична је”. На сцени је причала, плакала... Правићемо ЛП. “Можемо ли, Мишке, нешто за своју душу”. Препишем из његове: “Све сам своје среће подијелио с другим,/ све руже у мају и јесење кише,/ па за своју душу у ноћима дугим,/ имам само пјесму,/ не треба ми више./” Нанижемо још 8. Кад завршимо, све отпјева не гледајући текст. А онда сваку као севдалинку. Љепше концерте од тих с новорођеним у животу нисам чуо...Оним које

је волио писао је народне. Беби, Мехи Пузићу, Тозовцу... Неке је потписивао, неке под именом рођака, Џевада Јашаревића. Родбину је волио и помагао. Купи “Мерцедес”, дође возом. Дао га Фуди, брату Џевадовом. “Шта ћу, нема рађе, нек таксира...” Доне-се траку, упишем текст на десетак музика. Жеља Самарџић чује, моли једну о Ани која је тужна. “Ја је мислио за Сплита, ал’ дај Жељи”. Запјевамо “Једном кад нам дођу сиједи”. Један од Халида, вели, нуди му 5 хиљада ДМ. Потсјетим да смо обећали Жељи. “Нема проблема”, вели... Зове: “Мишке, вратила се Сабина из Њемачке, раја је, погураћемо је, урадити плочу”. Чобију Савчићу, исто. Замолим за “Кише” - нема проблема. За Дан младости, за Свечаност револуционарне пјесме, гостовање с “Кишама” по Југи и вани - ни дневницу да наплати... Зове га менаџер у Градишку да као гост отпјева 3 пјесме за 3.000 ДМ. Пита ко наступа, па одбије. “Узми паре”, савјетујем. “Јебо паре, нећу, папци наступају...” Живио је за “Сарајево”, волио и рођене. Направићемо им химну. Гледа текст и куцка прстима по столу. Након 5 минута каже: “Ова је готова”... Кад питах да пјевамо Тита, компоновао је и говорио: “Стари је Бог”. Богови и Господа су Ферхатовић, Сушић, Рихтман, Арсен, Калођера, Стојнић, Бешлић, Осим, Бајевић, Угљеша Узелац и Џевад Делалић... Пјевач је Миш. И он за Пјевача.

Упознао ме с Давором. Били су нераздвојни, а кад Џевад пред Олимпијаду отвори Мажестик, преселе код њега. Свићу. Ако не боцкају један другог, наћу неког. Прошла поноћ, Давор пита: “Мишу, кога ћемо?” “Хајмо Чобија.” Дебео именик је знао напамет, бира број: “Шта је, Чоби, легнеш к’о кокош, нема те с рајом?... Како гђе смо, у Мажестику, зна се. Пали кола, долази.” Онда бира други. “Јеси ли ти Ђуро? Монтено овђе. Слушај, доћи ће Чоби. Реци да сам био ту с рајом, Угљеша звао из Југославије, та-

мо смо, нек дође. А сад запиши овај број... Јеси запис’о?... Кад други пут дође, само окрени и дај му слушалицу”. Онда бира трећи. “Хало, јел’ хотел Југославија? Ти си, Стевице, Монтено овђе. Доћи ће Чоби да ме тражи. Реци да смо били ту с Угљешом, и вратили се у Мажестик...” Смију се, почиње чека. Након добар сат звони телефон. Чоби урла: “Па гђе сте, у п.м.?” “Је си ли глув, рек’о сам ти у Мажестику, а гђе си ти?” “Како гђе сам, један је Мажестик у Београду”. “Ми смо у сарајевском”, вели, спусти слушалицу и попадају по столу...Кад не прави, волио је причати вицева. У 2 попоноћа ме пробуди телефоном. “Слушај, овај”, говори. Био је антологија, причао их божанствено. Омиљени међу интерпретаторима - неауторима је у продавници птица. “Пошто је онај канаринац”, пита купац. “Хиљадарка”, каже продавач. “Пуно. А онај изнад њега?” “Двије”. “Што је тако скуп?” “Дупло љепше пјева од првог”. “А онај мали, у хошку”? “Двадесет хиљада”. “Како ли тај тек пјева, мајко моја”? “Тај никако не пјева. Он компонује за прву двојицу...”

Кад му говорих како је првак свијета у причању вицева, вели: “Освалдо је десет пута бољи од мене”. “Зна добре вицева”? “Ма, јок, прича смијешно к’о Антон Марти”. (А. М. - загребачки тв редитељ са ријечником миксаног хрватског и италијанског). Освалдо Монтено је први човјек којег сам чуо да језик Босне зове босанским. “Моја језик босанско”, говорио је.

Отвори књижару школског прибора. Увезе из Холандије, Њемачке, Италије... Гумице са јунацима из цртића, свеске злаћаних оквира свирају кад се отворе, оловке пишу срцем... Чаролија. Како кога од пријатеља који имају школску ћезу сретне, одведе, дарује. Опреди ми Милену за пар година. Кад га питам шта најбоље у књижари иде, вели: “Тене и телевизори”. Зачудим се: какве тене и телевизори!? “То ни не видим. Раја што води посао проведи кроз књиге, иде к’о халва”. А музике су ишле још боље. Све што компонује, отпјева сам или Чола, Габи, Тереза, Индекси... позлати се. Давор нас наговара: “Напишите ми једну да режу вене”. Кемица му вели: “Гђе ћеш то, мишу,

па да нас мурија покупи”. Сврати, пред рат, кренуо у Сплит. Док му комшија Назиф Ђукић закрпи резервну на “Алфа Ромеу” напишем “Црне сватове”. Давор отпјева на Месаму, награде текст. Који је црна слутња. Кад се остварила звао је сваки дан док телефони нису ућугали. Пар пута одавде, чух га. Звао је да отплаче за Кићем. Ја сам плакао над “да ти рокну само двије јер ми се све само казало”...

‘94. дође у Лондон, болан. Износих му столицу на сцену, није могао стајати. Кад запјева “Сарајево, љубави моја”, 2 хиљаде људи устане, стоји као уз химну, пјева и плаче. У предговору збирке својих у туђих текстова које је отпјевао (“За све моје љубави”; 03.) Миљенко Јерговић је записао: “Најежиш се с првим тоновима, а онда ти се тако страшно плаче. Свеједно гђе и кад чујеш. Теби се плаче док свира. А не дао Бог да је Монтено уживо пјева. Тад из тебе потече... И ко зна над чиме се и зашто у тој пјесми данас плаче. Али нека: од суза је, као и од смијеха, сачињена већина онога што је у овом граду икад ваљало...” Посвету у књизи почиње двостихом који му давно уписах у рефрен: “Да тебе није, да те нема, онда ни мене било не би...” па наставља: “Драги Мишо, све знаш, пуно сам од тебе добио и пуно научио. Ова књига је само једна успомена. У њој су скоро сви

моји пријатељи и све моје љубави, а ти си и једно и друго. Хвала ти”! Дирнуо ме, а објашњавах му да сам сав наук о души од њега научио. Њежност Кемала Монтена је била заразна. Ког додирне пјесмом тај заволи људе, пожели да загрли цијели свијет. Без њега бих био сиромашнији и за лијепе радости и за лијепе тугу. Без њега бих био сиромашнији за бар 4 химне. Ону граду с којим је заједно растао; ону земљи у којој се жита злате и на бријегу види родни дом; ону у којој “Вележ живи у мени” и ону у којој је, док шетасмо испод процвалих мостарских липа, Азра рекла љубав, и све стало...

Мој пријатељ Кемал Монтено је више човјечанство, него човјек. Мој пријатељ није привремен. Јер је мислио и мисли љубављу. У недавном разговору се исповиједа: “Тешко ми се сјетити свих људи које сам волио, и оних који су ми нешто значили, још ме више страх да неког заборавим – Џува, Мерсо, раја из ђетињства, рахметли Султан, па Џевад Делалић, Дачо, Мирза, Угљеша... Осјећам се ужасно сам. Хвала богу да имам породицу, своју ћецу, своје унукe. Прије сам знао: идем десно, проћи ћу поред Фиса и срести Дачу или Мирзу или неког од моје раје, или да ћу отићи до Мажестика, до Џевада на кафу, пиће... Сад гледам десно, кренем и знам да нема никог

и онда се вратим... Лијево немам гђе, десно немам гђе, и тако живот пролази...”

Кроз живот, као по меку ћилиму, ходах с Кемалом Монтеном. У којем је куцао пун, златан Мјесец из чијих су кратера извијале пјесме. Без њих бих се изгубио у вјечности жедан љубави и њежности. Отуд ово слово за душу коју је, коју смо, дијелили с другим.

Из књиџе “Дневник једног апатрида”, 2014.

С КЕМАЛОМ МОНТЕНОМ

Није живјети белканто,
снови нам се роде, сруше,
а ти спјеваш есперанто,
углазбиш ми грумен душе.
Проговориш срцем мојим,
озвучиш мој крик у сребру.
Ја се, Моке, ноћи бојим,
једне ноћи у децембру.
Све је њежне наш бол дирно,
носе нас у срцу, глави,
па одстоје вјечност мирно
наше химне о љубави.
Другачије нисмо знали,
тугом, стихом, крвљу, нотом...
Ко ће послуже нас да пали
туђе звијезде над животом?

1985.
Збирка “Љубави и молитве”
циклус “Разговори”

Мишо Марић

Веселин ГАТАЛО

БУЂЕЊА

Свирепе стазе устајања
на бјелини постеље
и ниједи Цханнел 5 у зраку
и дрвени под који шкрипи
под тежином пробуђених
И торбица за даме
И купатило за шминку
И кости за псе
И мјесто иза кревета
за наушницу
Све већ будно чека
да отворим прозоре
и затворим
бескорисне
чуваре сна...

НЕ БРИНИ

Не брине, нисам сам
Повео сам своје пјесме
Да ме подсјете да нисам сретан
Понио сам смрт у обрвама
Да ме људи не гледају у очи
У џепу носим челични зуб
Кога се и сам бојим
Да ми чува груди за нечије дру-
ге руке
Повео сам своје четири сјенке
Четири старе пријатељице
Што су биле са мном
Док сам те чекао
Испод четири жуте свјетилке

НЕСРЕТНИ И НЕСРЕТНУТИИ

Несретни се нису срили
Да попију кафу заједно
Да узму цигарету из исте кутије
Да заспу са нечијим челом на
грудима
Да прошетају с нечијом руком
на каишу панталона
Још несретни и несретнути

**НЕУРОСИС РЕАКТИВА
ДЕПРЕСИВАА**

Боле ме прсти
Од ударања каменом о камен
А не смијем престати...
Не смијем сјести под дрво
И запалити цигарету
Јер...
Неко би још и могао помисли-
ти
Да нисам тотално луд

О АУТОРУ

Веселин Гатало, писац и пјесник рођен у Мостару, 16. 12. 1967. Босна и Херцеговина, живи у Мостару.

Писао за Статус, мостарски тједник Република, Мотришта, Зарез, Албум, Колапс, НИН, Слободну Босну, Фантом слободе, лист Азра, портале Бука, Бљесак и Поскок те друга издања, за француски Хопала, чешки часопис Картки и друге.

Према роману “Ја сам пас... И зовем се Салваторе” постављена позоришна представа у Зрењанину, у Загребу се ради дугометражни цртани филм према сценарију аутора.

Написао комедију “Апстиненти” и драму “Годишњица”, бит ће изведени у продукцији “Порта” Мире Барњака.

Ђела:

1998 – “Вријеме месинганих перли” (пјесме – ИПЦ Сарајево)

2000 – “Аморе ал примо Биноцоло” (пјесме – Италија)

2004 – “Сиеста, Фиеста, Оргасмо, Рипосо” (роман – ЗОРО, Загреб / Сарајево)

2005 – “Рамбо, Друмски и Онај трећи” (збирка, Зоро)

2005 – “Ја сам пас... И зовем се Салваторе” (роман за ђецу и одрасле – Шахинпашић, Сарајево)

2006 – “ТЕТО” (роман – АГМ, Загреб) 2006 – “Кмезави наредници” (збирка поезије – наклада Шахинпашић, Сарајево)

2007 – “Цефе Охуген” (СФ роман – едиција WAPП, Загреб)

2008 – “Приче за немирну ноћ” (збирка прича – Плањак и ИПЦ, Сарајево).

2008 – “Поља чемерике” (збирка прича – Самиздат Б92, Београд)

2009 – “Вук”, (роман – ТКД Шахинпашић, Сарајево)

2009 – “Салика с успоменом” (роман – Маунагић, Сарајево)

2012 – “Принцеза од зида” – (роман – Шахинпашић, Сарајево)

2013 – “Женска страна свијета” (роман – Шахинпашић, Сарајево)

2013 – “Живот у смрти” (драма)

Награде:

2003 – Побједник СФ конвенције ИСТРАКОН за најбољу СФ причу

2003 – добитник награде ЗОРО за најбољу збирку прича са збирком “Рамбо, Друмски и Онај трећи”

2004 – Роман “Сиеста, Фиеста, Оргасмо, Рипосо” (ЗОРО – Загреб – Сарајево) – номиниран за награду “Меша Селимовић”

2007 – Награда за најбољи хрватски СФ у 2006 за роман “Тето”

2007 – Награда “Алекса Шантић” за збирку поезије “Вријеме месинганих перли”

2007 – Монодрама “Ја сам пас... И зовем се Салваторе” постављена у Зрењанину, у театру “Зелено звоно”

Вијек и која година више од рођења Бранка Ћопића

Грмечлија на Кочићевом трагу

Бранко Ћопић је рођен 1. јануара 1915. године у селу Хашанима код Босанске Крупе, Босна и Херцеговина. Још као дјечаћић од 4 године остаје без оца, који умире од шпанске грознице, тако да бригу о малом Бранку преузима његова брижна мајка Софија, њежни дјед Раде и весели стриц Никола. Бранко је кроз такво окружење још од раног дјетињства био обасут љубављу коју је сачувао у себи до краја живота.

У родном селу Хасанима дјечак је, у самом подножју планине Грмеч, на пропланцима чувао стоку и проводио слободне тренутке играјући се, али и маштајући о Грмечу којег је замишљао као фантастичну гору опоре, оштре и дивље љепоте – планину насељену опасним животињама и становницима невидљивог свијета.

Сва та маштања Бранко је преузимао из прича његовог дједа, који је као “личка причалица и изјелица” преносио искуство, добро и зло, мекоћу људске душе и ширину његова срца. Дјед Раде ће му остати више него мајка; мит и легенда о људској њежности, а остали укућани и цјели подгрмечки свијет – као галерија ликова за обраду у његовим незаборавним књижевним дјелима.

Основну школу похађа у свом родном селу, али гимназију, четири нижа разреда, наставља у интернату у Бихацу. Послије завршене гимназије уписује се

у учитељску школу у Бања Луци, потом у Сарајеву и Карловцу. Разлог честих прекида учитељског школовања била је немирна Бранкова душа и потреба да укаже на неправилности и лошу социјалну и политичку ситуацију. Избацивали су га због напредних идеја и због ријечи које није могао да прећути. Учитељску школу завршава, на крају, у Карловцу и као млади учитељ враћа се у родно село, али без велике жеље да започне учитељски посао. Одлучује да упише Филозофски факултет у Београду 1934. године.

Живио је скромно, а прехрањивао се хонорарима за објављене приче у “Политици”. Марљиво је учио и полагао испите на вријеме. Дипломирао је непосредно пред рат 1940. године. Рат га је затекао на одслужењу војног рока у Марибору из којег одлази у родну Крајину и већ 1941. године прикључује се партизанима. У почетку бива обичан војник, али убрзо постаје политички комесар и укључује се као стални сарадник на културно - просвјетном сектору као дописник партизанских новина бањалучког “Гласа” и “Борбе”. Ћопићу је омогућено да пише не само ратне извјештаје већ и скечеве, позоришне представе, да пјева и буде морална и душевна снага партизанским борцима. Остаје активан у НОБ до краја рата. Послије ослобођења долази у Београд и ту се настањује.

Петар КОЧИЋ

ПОНОЋНИ ЗВУЦИ

У поноћне слатке часе кад царује ањ’о мира,
Као болник са постеље, тужно јекне моја лира.

Зашто цичи тако позно у свечане мирне часе —
Кад ни зефир тихе ноћи с меким цвећем не игра се?

То духови ноћи неме, што нечујно светом блуде,
Додирују струне њене, успомене да пробуде.

Да подигну црни вео са прошлости моје сретне,
Што у мрачном гробу труне, к’о у зиму равни цветне.

Ох, врати ме, песмо мила, на обзорје прошлих дана,
Да с висине среброзрчане бацим поглед дуж пољана.

И де у сретно певах доба, у заносу бурних снова,
А где сада тужно лежи потавнели низ грובהа.

(1897.)

ПОШЉЕДЊА СУЗА

Клонуле су младе груди, изумрли осјећаји,
А у оку испијеном пошљедња се суза сјаји.

Ишчезли су мили снови, а живот ми као сјена,
Са сломљеним духом лута кроз пољане успомена.

Кад застанем, сав задрхтим, јер се свуда гробље стере,
Гробље свето слатких нада, гробље свето жарке вјере.

Занесем се и јаукнем на згаришту идеала,
И спустим се с горком тугом гдје ј’ пошљедња нада пала.

Свуда пустош, нигдје знака, да се шири живот данка!
Следило се, изумрло у гробници вјечна санка.

И пошљедња суза паде на гробницу освештану
Остављајућ’ бједни живот измученом сиротану.

(1899.)

(Напомена: преузето из књиге „Антологија српске поезије“ (1847—2000) састављача Ненада Грујичића; Бранково коло, Сремски Карловци, 2012.)

РАЗДАЊА

Р. Прерадовићу

Док сат са звоника Храма Христа Спаситеља у центру Бањалуке откуцава раздање, по повратку с пута чекам први јутарњи аутобус градског саобраћаја. Посматрам паркиралиште: ниједног аутомобила, а дању мјеста ни за иглу.

Шта би с оном старом кафаном на том мјесту, у којој смо, у диму чији угризи за очи нимало нам нису сметали, уз стихове и ракију, чекали нови дан и нове часписе на киосцима?

Није тада било Храма Христа Спаситеља ни гласног часовника на звонику који нам сада одбројава сате и дане; у кафани нам је раздање најављивала чистачица, тјерајући нас да напољу, дрхрећи на свјезини сусрета и растанка дана и ноћи, сачекамо док она не обави свој посао, па да се вратимо за столове прекривене испрогоријеваним коцкастим, најчешће плавим или црвеним столњацима, гдје су нас чекали наши чокањчићи с ракијом и

раскриљене књиге и часописи с још непрочитаним стиховима.

А сад, и кад би било занесењака сличних нама, како би, уз гласну музику, месингу и мермеру, у тамо неким кафићима и ресторанима, могли говорити поезију? И зар би комунална полиција дозволила да кафане, у којима је било тихо као у позориштима, раде по цијелу ноћ?

Стиже аутобус. Одох ја из свог присјећања у топлину стана, да попијем јутарњу дозу лијекова.

Р. ПАВЛОВИЋ

Ловица ЂУРЂЕВИЋ

САН

1

То је та музика лишћа
Стално присуство звукова
који нас разапињу

Слепи за ово тешко вече
Као нежне нити затегнути смо
између сна и љубави

Часови су то кад се душа
Пуни као врч тескобом и тугом
сами смо о сами смо

Тиха језа у нама као да хоће
Као да жели да одлетимо
крилима црне птице

2

Записујем овај тренутак
Пре сваког сна пре горчине
будан видим свет пожутео

Колико вртоглавог времена
прође
Од једног до другог сна
лепа животињо крвожеднице

Лелујамо кроз овај живот и
Као скамењене капи остајемо
у жутом подневу дана

Као мрави уснама смо везани
За гипки врат жене на жалу
сетна музико морска

3

Ишчекујемо данима сабиремо
себе
Отупљених зена чекамо
опроштај
боје смрти какве ли су

Пробуди се девојчице моја из
својих
Сопствених сенки светлости без
сјаја
дотичем твоје срце мртво

Докорачава тамнозелени трак
трулежи
Говорим те светлости незнана
говорим
да бих те надживео

4

Нећу дочекати нећу сигурно
знам
Тај корални звук бистрине
грчевито се стежу прсти

Космос ослепео за хиљаду
година
жестоко нас бије невидљивим
прстом
шта смо испод куполе

Остајемо заборављени далеки
Све мање се дотичемо рукама
све више закопавамо у себе

О аутору

ЈОВИЦА ЂУРЂИЋ рођен је 3. 10. 1949. у Глоговици у близини Дервенте и Добоја, Република Српска. Прозни писац и песник за децу и одрасле. Дипломирао на Педагошком факултету у Риједи. Аутор књига поезије и прозе за децу и одрасле читаоце. Објављивао у многим листовима и часописима. Поједини радови су му превођени на стране језике као што су енглески, руски, француски, шпански, италијански, пољски, чешки, словеначки, македонски итд. Избор поезије "Звезде на узглављу" објављен је као библиофилско издање са дванаест песама преведених на двадесет страних језика и сликама Оље Ивањицки. Заступљен је у више антологија и избора поезије.

Милован Витезовић, књижевник

Издали смо идеју будућности народа

Какви смо и шта све радимо, бојим се да ће Кочић бити савременик и нашим унуцима, праунуцима...

„Историја се понавља, јер човечанство није научило лекцију“

Један од најплоднијих и најзначајнијих српских књижевника данас, Милован Витезовић је остварио грандиозно дјело и за њега добио најпрестижније награде на овим просторима, али и Златног витеза у Русији, па награде у Македонији, Француској и другдје. Свестрани стваралац, огледао се од поезије, па преко приповијести и романа, односно сатире гдје су му изразити афоризам и сатирична поезија, до радио и телевизијских драма, односно телевизијских серија, до филмских сценарија. Истовремено, пише и за младе и најмлађе читаоце, а од ране младости, кад год му се за то укаже прилика, посјети Бања Луку, гдје има драге пријатеље и изванредне поштоваоце. Отуд и чињеница да је, међу толике награде и признања у за књижевност, уврштена и „Кочићева награда“ 2005. године. Данас је предсједник Удружења књижевника Србије.

Како сте доживјели ономадну посјету родном Кочићевом Змијању, односно селу Стричићима?

–Скоро онако као коју годину прије, када сам казивао бесједу о Кочићу, а којом приликом сам први пут био у Стричићима. Тада ми се чинило, док сам се приближавао Кочићевој родној кући уврх села, да се враћам сопственом дјетињству. Нешто

је томе доприносила сличност наших предјела, а нешто и моје запамћење у дјетињству прочитаног, када сам Кочића читао уз петролејку. Поново сам осјетио милину носталгије за оскудним дјетињством, у коме је једино наде било напретек.

Чини се да је Кочић, не само наш савременик, него најприсутнији књижевник својим опоменама нама данас?

–Бојим се да ће бити савременик и нашим праунуцима, који ће одуживати оно што су наши очеви, а посебно што смо ми задуживали. Издали смо идеју будућности народа! Мењали смо вјеру за вечеру. Водили су нас људи једне књиге, а та једна, прочитана књига није била Кочићева, нису спознали основно. Да је била, не би смо оволике пропасти допали. Мислим да оно „икада“ код Срба представља вјечност!

На путу афирмације и успјеха многи су вам људи били дружбеници. Како сте стицали успјех и углед који данас имате?

–Није моје да говорим да ли сам и колико успио. Та моја афирмација почела је при крају гимназијских и у вријеме доласка на струдије. Мој матурски рад „Лирски моменти у романима Добрице Ћосића“ угледни

професор Рашко Димитријевић, човјек какви би требало да су људи, а као инспектор који је до њега дошао у мојој гимназији, понио је у Београд. Био је објављен у „Педагошком прегледу“, а пјесме су ми објављиване у „Младости“, ужичким „Вестима“, па у НИН-у, „Студенту“, „Сусретима“ и у програмима Радио-Београда. Са Рашком сам, доласком на студије, започео једно велико пријатељство, а код њега сам сретао професоре Милоша Н.Ђурића, Драгана Недељковића, Владету Јеротића, па писце Добрицу Ћосића, Зорана Глушчевића, Кољу Мићевгића, Милована Данојлића и бројне друге значајне људе. Припремио сам и сусрет Рашка Димитријевића и Меше Селимовића.

А шта је посебно учинило да се ваше дјело примијети у тој доста раној младости?

–У збиурци пјесама „Слободније од слободе“ из 1968. године многе су пјесме посветнице тим значајним професорима и писцима, а та је књига за седмицу дана постала бестселер. Међутим, некакву провокативну славу ми је прије тога донијела и забрана књиге афоризама „Срце ме је откуцало“ којој је предговор написао Бранко Ћопић. Слиједили су доста мучни, али и срећни дани, којих се радо сјећам и нове књиге којима су предговоре, примјерице, писали Мирослав Егерић или Зоран Радмиловић, а уређивали најдражи уредници Стеван Ричковић или Васко Поипа. Нико од тих великана

није могао бити љубоморан на једног јуношу који је „јуришао на звијезде“. Уосталом, сјећате се оних неприлика на бањалучкој трибини КАБ-а, гдје сам говорио стихове из наречене књиге, а публика просто била френетична.

Један сте од најчитанијих писаца код нас данас. У чему је ствар?

-Не бих то могао назвати нечим што би се могло назвати „писатељском тајном“. Пишем из потребе и радим то како најбоље могу и умијем, према своме умијећу и божијем дару. Није моје да оцјењујем домете, али могу заклето рећи: клонем се сваке површности и не повлађујем текућој књижевној моди какву би, можда, „наметали“ читаоци или естетичари. То такозвано креативно писање учио сам код мајстора свих времена, а као драматург умијем да стварам карактере. То су, дакле, те неме моје „тајне“ које ме приближавају читаоцима али и свим другима. Но, за мене су најважнији они који ме прате, читаоци, гледаоци,

моји поштоваоци којих је на све четири стране свијета.

Разумију вас као што су као воду, у даху пили Кочића, зар не?

-Кочић је писао судбину српског народа, па га народ тако осјећа и разумије. Послије свега – Кочић је српска судбина. Колико народ мене разумије, не знам – а и није моје ни да за тим трагам. Мислим да је Кочићу и мени највише заједничка вјера у наш српски језик, вјеровање да су нам ријечи велике и јаке и да се њима може народ одбрани. Чини ми се да је моја књига „Срби, Господе“ исписана тим Кочићевским јаким ријечима, мада је у духу Кочићеве националне мисли понајвише моја књига „Мисли српски“, гдје се у поновљеном издању има и моја бесједа „Кочић и Београд“.

Како цијените стање српске сатире данас у овом за сатиричаре као створеном времену?

-У препоследњој деценији двадесетог свијека имали смо најбољу сатиру у Европи и

она је то признавала. Наши сатиричари су исти и стварају, можда, још боље, али је Европа, уводећи санкције Србима, одобравајући својој Алијанси да нас бормардује, санкционисала и српске сатиричаре, с разлогом, јер су остали на страни свога народа. Сада, када смо до грла у жутој штампи, строго контролисаној од глобалистичких невладиних организација, које здушно раде на остварењу само једног система власти – Великог брата – сатиричари чувају народну и своју чласт и нема их на жутим странама свијета.

Који су ваши афоризми најомиљенији вама?

Није мени лако на то питање одговорити. Византолог Радивоје Радић рече ми једне згоде у Деспотовцу да је мој најтачнији афоризам: „Историја се понавља, јер човечанство није научило лекцију“. Професор Васа Милинчевић типује на овај афоризам: „Умни рад је физички неиздржив“. Мој најцитиранији афоризам је „Имамо идиоте. Недостаје нам Достојевски“. А ако се сјећаш, у младости је некако најприсутнији био онај мој афоризам: „Живео конгрес Мерцедеса на Тргу Маркса и Енгелса“.

Да ли је српски народ на новој вјетрометини?

-Вјетрометина је стара мада нам се чини да је нова, само смо ми на њој – нови. Стигло нас је понављање историје. Мислим да је Кочићу аустроугарско царство изгледало вјечније него ли мени нови поредак свијета. Ако је ово потопско вријеме, а јесте, видимо бар по вијестима и осјећамо по неким догађањима, ако нашу Арку води Господ, имамо се на шта насукати од Змијања до Авала, од Авале до Ловћена.

Р.ПРЕРАДОВИЋ

Rado DIMITRIJEVIĆ

RIZNIČAR OPASNIH SNOVA

Duge, duge noći 1915. godine, na kraju svijeta okupirani Beograd. U starom, crnom kaputu, kroz široke, bijele hodnike "Duševne bolnice" promiče izdužena sijenka sa gustim, posjedjelim brcima. Koraci labavi i nesigurni kao da to nogavice vuku cipele. Čuje se tiho mrmorenje:

- Moram da napišem roman o sebi u bolnici, ovoj svjesnici, da prestanem da padam, da vaskrsnem kroz olovku. Nije mi ništa. Samo sam se umorio od ropstva mog jadnog naroda i mene nebožnika.

- Gospodine Kočiću, - priziva ga blagim glasom dežurni doktorant Jovanović - dođite, skuvao sam čaj od kantariona, da popijemo i popričamo. Duge su i tmorne ove noći, gospodine Kočiću.

- Jesu vala, rođeni moj, kao da ih Austrijanci svom svojom zlobivom silom bacaju na Beograd. Eto rode, ja to najbolje osjećam ovako ostavljen od prijatelja, da pametan čamim među ludima. Čekam kao ozebao sunce novac da kupim novi šešir, izađem u svijet i da se vratim normalnim ljudima.

- Daće Bog, gospodine Kočiću, Zmijanjac ste vi, nije to šala. Dočekaćete i slobodu. Pašće Austrija kao gnjila kruška.

- Hoće, rođeni moj! Bosna će biti kao i ovo ovđe. Ja sve nešto mislim o svojim Krajišnicima. Žive i trpe kao da nemaju suza. Sjećam se kako su me bodrili dok tamnovah u Crnoj kući. Milina mi je bila slušati ih pazarnim danima iako su nas dijelile visoke zidine i debele rešetke. Dozivaju me nekako umilno, ali, znam ja - čvrsto i prkosno u inat žandarima, pitajući me za zdravlje i potrebe kao da smo na brežuljcima iznad Stričića. Lijepo su me ispratili i u tuzlanski kazamat. Njihova grlata vika, dreka i galama kao na vašaru, dopiraše do mene poput ljekovite muzike. Ti dobri, srčani i duševni ljudi ogrubjeli od mračnih zima, nepredvidivih vjetrova, nepravde i neimaštine znali su za moje muke i podnosili ih teže nego svoje. Niđe nema takvog naroda. Po duši, svaki

bi od mojih Krajišnika mogao da bude svetac. Eto, popih čaj, rode moj, ti odmori i pridrijemaj, a ja odoh da pišem - reče ustajući, zahvali i pozdravi kao i uvijek uljudno.

Zasjede na kraju hodnika. Iz unutrašnjeg džepa izvadi tabak papira i započe pisanje na koljenima. Papir je treperio i lepršao kao na vjetru. Petrovi dugi koščati prsti su drhtali. Olovka bijaše spora i neposlušna sudeći po tome kako je on cijepao list za listom. Poče gnjevno da ih razbacuje, kida zubima i žvače sa bolom u duboko upalim očima koje su odavno izgubile svoj zmijanjski sjaj. Svakodnevno miran, tih, povučen i neobično uljudan bolesnik u tom trenu nije ličio na sebe. Ljekarski pomoćnik ga je umirivao do jutra.

- Jadan ja - govorio mu je Petar na rastanku, teškim, gorštačkim glasom, nesviklim na ispoljavanje bola i tuge, - u ropstvu se rodih, u ropstvu živjeh i u ropstvu, vajme, umrijev!

Poslije tih riječi kao da mu je laknulo, malo se razvedri i poslušno ode u krevet. Činilo se da satima mirno spava, a ispod sklopljenih očiju on pretura male i velike misli, lijepe i opasne uspomene:

- Moja tuga nema mjeru ni vagu. Ja sam ubogi dijak u manastiru koji je Bog odredio da u njemu tužni služe i tješe nesrećne. Nije dobro, nije ni junački, bolujemo i kada plačemo i kada u kolu kličemo. Mi smo junaci koji i ne znaju za svoja junaštva, a kako bi i znali kada je i svaka naša majka junak samo što rađa. Jad i nesreća mog naroda pritišću me i bole neizdrživo. Meni je i danas čudno da sam se osjećao slobodnijim u Beču, u cipelama kroz koje su virili prsti, gladan i promrzao, nego li u mojoj Banjaluci. Ali, nikada za mene slobode i nikada više mog jedinca Slobodana. Odnese ga jesenji vjetrovi sa žutim lišćem kao i mlađanog Branka. Šta bi taj pjesnik još napisao da je duže poživio! A koliko je tek propatio čika Zmaj Jova. Čovjek je čudo, ne može na zemlji

biti veće. Samo da mi prijatelji doture malo para. Preživjećemo Milka, naša kćerkica i ja sve nevolje. Pretvoriću ovaj rat u onu bečku, proljećnu noć kada sam napisao svoga Jazavca, pušeći jednu za drugom najgore „Šport“ cigarete, koje kao da su punjene ljutom paprikom a ne duvanom. To nisam ni osjetio dok u zoru ne udarih tačku za kraj. Bijah grozničavo vruć i beskrajno srećan, sam sebi veći od svakog pobjednika na bijelom konju. Moj Davide, danas bi mi valjala tvoja snaga i da me ponovo obasja samo jedno pismo gospodina Skerlića. Bože daj mi pameti! Daj mi i zdravlja da se vratim u život.

Tako je Petar lutao kroz tužnu prošlost i maglovitu sadašnjost, očekujući malo svjetla u budućnosti. Ustajao bi iz postelje umorniji nego li bijaše kada je lijegao. Šetao je svakog dana bolničkim parkom sa mladim gospodinom Jovanovićem koji je sa njim nesebično dijelio vrijeme. Imao je puno poštovanje prema Petru, iskrenu želju da mu pomogne i olakša neizlječivu bolest. Bijaše dirljivo sa koliko se pažnje taj mladić odnosio prema oronulom piscu koji se oduživao toplim, gotovo djetinjastim povjerenjem:

- Ja sam, sinovac moj, bolestan od ropstva. Ukopan u patnje svojih mirjana često se osjećam kao okamenjen, kao da sam izgubio tjelesnu toplotu.

- Istina, - zapisa gospodin Jovanović - Kočić je i po avgustovskim vrućinama oblačio zimski kaput... Ima jedna pojedinost - pisao je u svom dnevniku osjećajni mladić - koja je interesantna u pogledu Kočićeve sudbine, i koja je u njenom stilu. Kada je doveden u bolnicu, njemu je data zasebna soba do sale Svete Katarine, pokroviteljke pisaca i knjižara. On je tu imao postelju i stočić na kome je, vele, mnogo čitao i pisao. U tu njegovu sobicu pala je jedna granata, i to neposredno u nju, kao da je neka čud htela da i Kočić, jedan od naših najvećih nacionalnih boraca, pogine u Evropskom ratu... Govorasmu jednom o tome čudnome slučaju. On reče: "Ma kamo sreće da sam se našao unutra, bar bih svršio sa ovim mukama..." On je uvek logično smatrao svoje boravište za mučenje.

“ Samo je – dodade on praveći kao neku opasku – čudno da me i tu oni nađoše!” Mislio je očigledno na Austrijance...

- Eto vidiš, - nastavljao bi bolesni pisac – mene prate prazni hvalospjevi i krvavi udarci. Živim kao uklet, poput Vječnog Žida. Sad sam premješten u sobu iz koje izleti napaćena duša Vase Pelagića. Je li to slučajno? Nikada neću stići gdje sam se zaputio, a tako sam silno poletio. Sve češće pomišljam da je moje putovanje završeno kada je i počelo, uzaludno kao izlazak u nevrijeme i probijanje kroz mećavu. Znaš, nisam ja prvi ni posljednji čovjek koji se ubio snovima. Boga sam molio da moje riječi za istinu, pravdu i protiv naših dušmana budu moćne kao Mojsijev štap. Oduvijek mi bijaše jasno da je književnost tama bez svjetlosti života. Ali, evo, živim na pomračenoj strani Zemlje sa oduzetim pravom na budućnost. Svi ste ovdje tako dobri i pažljivi prema meni, a ja se, nezahvalnik, osjećam usamljen kao kaktus. Snovi ubijaju, zar ne? Lijepo i uzvišeno je opasno kao i svaka nebeska zvijezda jer ne znamo da li nas obasjava dobroćudno ili na našu propast – govorio je tužno kao da sam sebi gata i proriče.

Putovanje bolnicom kao da mu je ispijalo mozak i rastakalo kosti. Gubio je težinu i snagu kao da uprkos brizi i njezi bolničkog osoblja vene i nestaje. Bijaše sve više sijenka velikog Petra Kočića koji grmi u bosanskom saboru, prkosi u carskim zatvorima, odoljeva siromaštvu.

- Govoreći o čisto nacionalnim stvarima, - zapazio je mladi doktorant – on je tako reći rastao, preporođavao se, preobražavao se u drugog čoveka... Za čas bi blesnule njegove oči, njegovo lice bi izgubilo onu užasnu opuštenost jedne duše bez volje i pokreta. Od jednog bolesnog, tihog, apatičnog čoveka, postajao je opet jedan borac, političar, vođa. Njegove konstatacije bile bi opet skoro savršeno tačne, kao da beše sačuvao moć da prozre u suštinu političkih situacija kroz koje smo prolazili tih sudbonosnih dana. Izgledalo je tada da je u mozgu ovog čoveka sve paralisano sem toga centra, centra koji je određen da misli o otadžbini, ako ne o nekom

većem društvu. Ja sam se često divio ovoj vrsti zaostavštine i pozivao sam diskretne prijatelje da s njima podelim to osećanje. Kočić je bio optimist, i to je godilo patriotskim duhovima pod ondašnjim pritiskom...

Znalo se da je veliki pisac obolio od progresivne paralize. Njemu je podmukla bolest napala mozak koji je u svom teškom životu najviše koristio. Ubijali su ga snovi, opasni snovi o slobodi. Pričao je mladom prijatelju da često sanja kako leti od Manjače do Banjaluke i dalje do Kalemegdana gdje se spušta na meku i toplu “zemljicu”, pa se spokojno odmara udišući mirise lipa i trava, slušajući zvuke raspjevane Skadarlije i recitacije velikih pjesnika. Poslije tih snohvatica bivao je iscrpljen i tužan, nevoljan za druženje i razgovor. Ali, ni u najtežim trenucima nije gubio povjerenje u Srbiju, sigurnost u Beogradu i samožrtvenu ljubav prema svom narodu.

- Kočić je velika i neispričana priča, oslikan i vidljiv kroz svoje likove, ozvučen njihovim rečima, stvaran i nestvaran koliko su to David Štrbac i onaj njegov predak iz “Jauka sa Zmijanja”, što je posećene glave stajao i prkosio, dok mu je krv brizgala iz vratnih žila. Kočić je stajao i prkosio. Njegovo džinovsko, zlatno srce, bilo je još, i ako je on bio bez glave – reče doktor Stojimirović i dade posljednje upute za sahranu velikog pisca.

Tek tada počinje čudo.

U ludnici kao da više nije bilo ludih. Miloš koji je umišljao da je Bog mjeri i rendiše daske za kovčeg. Teško bolesni doktor Lorenc pokojniku oblači njegovo crno odijelo i sa posebnom pažnjom namješta mašnu. Uvijek uplakani Dobrilo uz blijede obraze poreda poljsko cvijeće. Tetka Mara, kuvarica koja je najviše voljela i pazila Petra, dodade na uzglavlje nekoliko krupnih jabuka. Pokojnikov prijatelj, sveštenik, Gavra Milošević čita veliko opijelo. U duševnoj bolnici, tog 27. avgusta, 1916. godine, u okupiranom Beogradu, nastupi grobna tišina koju prekide neobična bolesnica po imenu Nastasija:

- Gde ćete takvog čoveka gologlava i bosonoga?

Zbuniše se, zgleđaše prisutni i potekoše im prve suze. Mladi doktorant otrča i donese nove sobne cipele i navuče mu ih žurno, drhtavim rukama kao da se uplašio da će ga svojim dodirima povrijediti. Kasnije on zapisa u svom dnevniku:

- Odjednom, je li to igra slučaja, čud sudbine, njena logika ili ludački prohtev? Petru Kočiću, velikome Srbinu, meću na glavu prostu srpsku vojničku šajkaču... Nas nekoliko koji razumemosmo taj lepi simbol, zgledasmo se nakostrešeni od jeze. Stari bolničar koji je upravljao pripremama reče:

“ I pravo je. Pravo je, dodade, nakrivivši kapu na mrtvačevoj glavi, čiji bolni osmeh kao da se još više razvuče. ”

U tom osmijehu bilo je nešto tajnovito, proročko, kao slika iz duše koju svako može da razumije i na svoj način protumači. Je li sreo SLOBODU, čuo Jablanovu riku i osjetio miris vjetra sa Zmijanja? Taj njegov osmijeh i san ostadoše na pola puta između ispričanih i neispričanih priča.

Čovjek za kojim su se zatvorila prljavo-bijela, a pred kojim se otvoriše blistavo-plava vrata nije mogao da zna koliki je bio junak i da njegov trag nema kraja. On nije trgovao čojstvom i slobodom. Pamti se jednako po životu i po djelu. A bijaše osjetljiv i ranjiv kao svaki smrtnik na mjestu rizničara opasnih snova.

Najsablasnije mjesto u Banjoj Luci je “Crna kuća”. Srušio je zemljotres 1969. godine, ali ona se osjeća, u njoj se i danas događa Petar Kočić. Hladnu, zastrašujuću i mračnu Crnu kuću dosluhnutu kao daleka grobnica, kao bliski šum bolnih uzdaha, Banjolučani nose u svojim gluvim mislima gotovo kao ličnu sramotu i tajanstvenu vezu grada i Petrašina. Na nju gledaju kroz sumaglicu podsvijesti kao na tešku prošlost koju treba pustiti da potone u dubinama sjećanja.

Mi je i ne spominjemo jer nas od nje odvlači park u središtu grada sa likom od čovjekotvornih ideja iz kojeg se čuje i kada sviće i kada se smrkava taj puni, neprolazni, silni rad duha. A ja se krijem od nevremena i grijem ispod njegovog dugog, toplog kaputa.

ПРИЧАОНИЦА

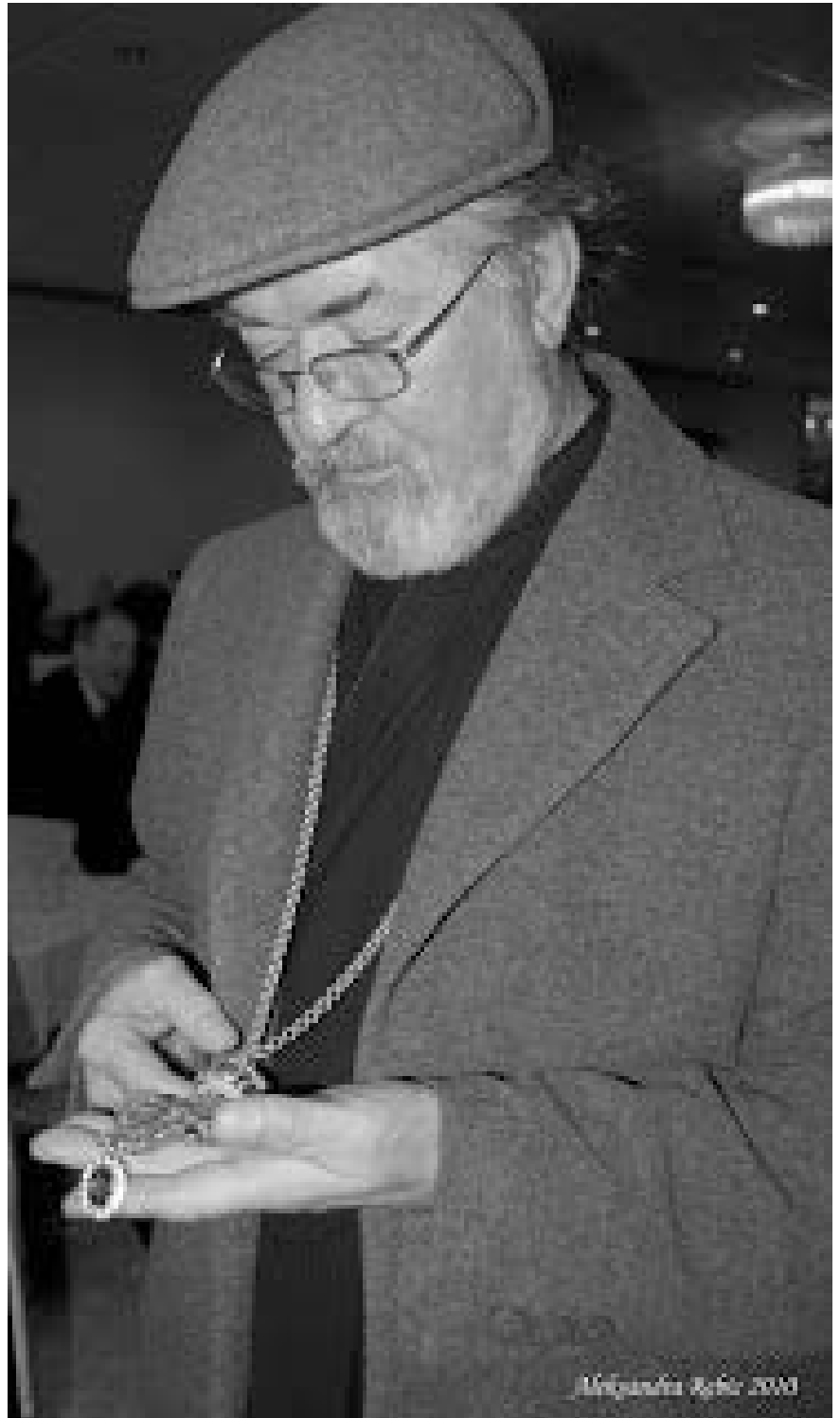
На продају

Босна је Босна. Чија год да је била – остајала је увијек своја. Патио се сваки човјек који је у њој живио, рађале су године, ударале суше, наваљивали сњегови и кише, наилазили туђини и окупатори, а она остала иста каква је била. Свашта су јој радили, али брда и планине нису могли премјештати или уништити. Ни вук ћуди нити, пак, човјек нарави и памћења сваке врсте, никада нису заборавили нити промијенили.

У једном малом граду живио је један узоран и радан домаћин. Рођен је на селу и од оца је наслиједио имање и радне навике. Никада није пио, а од пушача је бјежао. Ако би неко хтио да га осуди, најлакше би то успио кад би му забранио да ради. Оженио се, засновао породицу и Бог му дао троје дјеце. Након размишљања о будућности његове дјеце, коју није хтио да зароби на земљорадничком сесоском послу, одселио се и он са села. Земљу није могао да упрти и понесе, али јој се враћао кад је то потреба захтијевала. Није дозволио да плодна земља чезне за домаћиновим вјештим и неуморним рукама.

Након живота у малом граду, овај домаћин сели се у већи град. Налази сигуран посао, на посао никад не касни, уредно извршава своје обавезе и бива поштован од многих. Стара кућа на селу остаје забрављена, а мале помоћне зградице око ње чувају стражу.

Будудћи да га је Бог надарио многим вјештинама и знањем око многих различитих врста послова, ослањајући се на своју снагу, одлучује да у том већем граду на сред Српске Босне, у којој су сва права и свима другима била загарантована, прави породичну

кућу. Кућа за углед. Све је на њој и у њој било уграђено на савремен начин, већ према стандарду живота у то вријеме и у тим крајевима.

Посебно богатство овога радног човјека била су дјеца. Све

што је било корисно за њихово редовно и ванредно васпитање и школовање, отац и мајка су им обезбјеђивали.

Једнога дана појавио се план и програм да се дјеца шаљу у неку другу земљу као ученици или

Радомир АНДРИЋ

**ИЗ ГРЛА РАПСОДА
НАРОДНОГ**

Горо ле морна
горо зелена
хајкачи воде

митског јелена
а за њим ломне
сестре кошуте

у срцу носе
последњи део
најскупљег плена

товар слободе
у нехај песму
упркос ране

јесени жуте
горо ле морна
горо зелена

ХАЈКА

Хајдук на врата
а за њим хајка

где да сакријем
озеблог
брата

док расте јека
стравних
таласа

небо високо
а глуви отац
и слепа мајка

једини знају
где се налази
сламчица спаса

студенти у размјени. Оно што су они који су одлучивали морали да испуне било је једва избјежно. Преко званичне агенције морала се наћи несрпска породица. Тако, нпр. у Америци дјеца су смјештана у америчке породице. Циљ је био да што лакше и брже науче енглески језик. Поред тога, требало је да схвате и

сагледају културу земље у којој се налазе. Прихватити туђе дијете, бринути се о њему, хранити га и упућивати на добар пут, био је одговоран посао, а у исто вријеме доказ да има много добрих људи који су спремни да се жртвују ако је потребно, док другоме добро чине.

Син Радован, као најстарије дијете оде у Америку.

Није прошло много времена, оде и његова сестра за њим. Нормално одласком или остајањем везе се не прекидају. А у "туђем свијету" проналазе се и сродници, познаници и пријатељи.

По завршетку средње школе Радован се уписује на факултет. Касније је и магистрирао. Срео се са пријатељицом из младих дана. На исти начин и она је доспјела до Америке и школовала се. Прорадила она стара љубав и још један српски брак би склопљен у Америци. Почињу да стижу и дјеца.

Сестра Радованова такође завршава факултет (касније и магистрира). Налазе се запослења, почиње скућавање и живот тече неким новим, али сигурним током.

Шта ће да буде даље? Живе родитељи у Босни, раде и подижу најмлађе дијете. Међутим, дође вријеме да се и мала отисне за Америку. Отац и мати чезну за дјецом и по програму спајања породице рјешавају да се и они преселе у ту далеку и предалеку земљу. Зашто? Кренули да стигну дјецу, да им се нађу при руци и да им се не погубе у шаренилу новог свијета и многим изазовима. Уосталом, комшије, вјероватно исте крви, али друге вјере, мира им не дају. Кад је човјек кућу градио, ослањајући се на "братство и јединство", није бирао комшије. Сада, овако више не мора да се трпи. Бар у Америци сви су подједнако (бар званично) заштићени законом.

У Америци, осим социјалне помоћи нема ништа на поклон. За послодавца вриједиш оноли-

ко колико за њега својим трудом и радом можеш да привриједиш. Уствари, плата је само мали дио онога што си фирми придонио.

Уколико неко не буде на располагању да припреми терен, а то је изнајмљивање стана, намјештање стана, као и разне административне перипетије и заврзламе, тешко се снаћи.

Овај босански трудбеник има троје дјеце. Сви су се окупили у једном граду. Пристојан стан, понеки послић и чување унучади. То је што мора да се обезбиједи. "Кућа – пос'о, пос'о – кућа!" Наши људи се шале, а ствар је озбиљна, и кажу: "Ја се не сикирам. Облачим само пиџаму и радно одијело". Друго нити ми треба нити имам времена за то.

Уколико ти се, пријатељу, не допада, а ти се врати тамо одакле си дошао. Како оставити своје највеће богатство – дјецу и унучиће?

С друге стране, гдје ћеш се вратити. Касно је почињати од почетка, некадашњи пријатељи те нерадо прихватају, за ново запослење већ престарио, а услови живота сведени на ниво животног опстанка.

Вратити се у Босну у којој нико ни са ким не прави планове за живот и људску слогу за бољу будућност, велика је храброст или прихватање стварности по сваку цијену. У Босну за коју се и даље не зна чија је осим своја! Остаде човјек у Америци!

Тако, године прођоше, руке се уморише, кућа се остави забрављена, воћњаци и ливаде плачу и росе блиставом росом због самоће. Пред том кућом пуном устајала ваздуха, створеном тешким радом и знојем, стоји табла на којој пише:

НА ПРОДАЈУ! FOR SALE!

Хоће ли се продати, када, коме и за колико пара – то још нико не зна!

Бога драгог питај!

Драган К.ВЕЛЕУШИЋ,
протојереј ставрофор

KOLUMNA

Gdje nestaju teme?

Ja se pitam gdje je nestao Julian Assange. Gdje je čovjek? Posljednji put mi se čini da je snimljen negdje u nekom američkom zatvoru. Neki je nama nepoznati zatvorenik nama nečim nepoznatim snimao kako razgovara s nekim nama nepoznatim. A radi se o poznatom čovjeku koji nam je nepoznato učinio poznatim. Nepoznate su nam bile činjenice koje govore o prisluškivanju nas, njima nepoznatih ljudi i mogućnosti da kontroliraju naše mailove i prate naše glupe razgovore pametnim telefonima. Otkrio nam je i da su teorije zavjere zapravo zavjere koje su nam plasirale teorije zavjere da bi od nas skrili nevjerojatne količine zavjere. Otkrio je da rade naše profile preko kablovskih operatera.

Mogu saznati vaše prioritete, način razmišljanja, sklonosti, seksualnu orijentaciju, sklonost ovome ili onome, samo ispitujući koje programe na TV-u gledamo. Da ne govorimo o internetu. Ako desetak puta upišete riječ Al-Qaida ili Daesh, ili, ne daj Bože, Al shabbab ili Boco Haram, nema šanse da ne započnu vaše praćenje i analize vašeg ponašanja. Julian Assange nam je otkrio našeg privatnoga Georgea Orwela kojeg nosimo sa sobom i koji nas dočeka u domu našem i prije nego što ga uključimo. Kamere TV-a, kažu, snimaju naše dnevne i spavaće sobe i onda kad jesmo i kad nismo u njima. Pa vi vidite. Zato budite dobri i ne izgovarajte naopake riječi pred vašim tankim i širokoekranskim ukućaninom koji vam toliko jeftine razbibrige priušti.

Možete gledati dobro plaćene bezmozgove kako se pare i svađaju u realityjima, možete uživati u tome što ste pametniji ako već niste bolje plaćeni od njih. Zato neki jako dobro plaćeni imaju načina, novca i vremena da prate naš život, da nam se smiju i upravljaju nama kao „veliki brat“ događajima u parovima i ostalim glupostima kojima nam suše mozak na TV-u. Nego, da se upitamo isto što i s početka. Gdje je, WTF, Julian Assange?

Gdje je Edward Snowden? Eh, da, on je pobjegao u mrsku i naopaku Rusiju, da odande truje ljude istinom o tome kako nas kontroliraju i truju nam živote. Vjerojatno, krmak jedan, slobodno šeta Moskvom i Petrogradom, budno čuvan u Boljšoj Teatru ili dok gleda Ruski balet. Neka, tako mu i treba kad je pobjegao iz zapadne blagodati

i počeo izdavati vojne tajne vaskolikom puku svjetskom.

Dobro, Snowden i Assange su živi ljudi, mogu nekako nestati kao tema. Jedan u američkom zatvoru a drugi u beskrajnoj ruskoj stepi ili u Moskvi. Ali, kako prašuma odjednom može nestati? Gdje su jaguari, majmuni, jeleni, oceloti, stonoge i četveronoge životinje brazilske šume? Jesu li pantere izgorjele i postale još crnje? Gdje su apeli za spas planeta, za očuvanje pluća zemlje, pa zar nećemo svi umrijeti od nestašice kisika ako se ne ugasi ta šuma? Hoćemo li čistiti crne cipele da nas imaju u čemu sahraniti oni sa najžilavijim plućima...?

Nego, žao mi one male Grete što se živa ubi da spasi Zemlju. Planet koji ima takvu omladinu, ne treba brinuti za svoju budućnost. Hm... A baš bih volio znati gdje je i što radi Julian Assange...

Veselin Gatalo

Биоенергија

ТЕЛЕПАТИЈА

/Пренос мисли на даљину/

Свакодневно чујемо израз телепатија у друштву са родбином, пријатељима и нама драгим особама. Безброј пута смо је изговорили код случајних сусрета, телефонских разговора, ако смо имали јаку жељу и потребу да некога поново видимо, сретнемо или да га чујемо телефоном. Кроз тако изражену емоцију, ако нам се жеља остварила, прва изговорена ријеч је била: То је телепатија!

То је уствари ментална повезаност између двије особе. Ментална повезаност није само између двоје људи, него се може успоставити и између човјека и животиње.

Телепатија је комуницирање мислима умјесто ријечима и гестама. Мисао је главни субјекат. Она је невидљива, неопипљива и за њу не постоје баријере и ограничења.

Бесконачност је њена карактеристика и што је веома битно временски услови је не ометају. Слободно можемо рећи да је телепатија способност размјене мисли и осјећаја између двије особе и без утицаја медија. Телепатија долази од Грчке ријечи „Теле“ што значи удаљеност и „Патхе“ што значи осјећај.

Службени назив се уводи пред крај 19. вијека, тачније 1882 године а до тада се користио назив „читање мисли“.

Оснивањем друштва за психичка истраживања, на Универзитету CAMBRIDGE, читање мисли добија службени назив “Телепатија” и озбиљније се приступа овом феномену. Но-

воосновано друштво се почело бавити озбиљно и аналитички паранормалним феноменима, а телепатија се сматрала као парapsихолошки феномен.

Сви људи посједују моћ телепатије. Једини предуслов потребан за телепатију је отворен ум, стање полусна, јер тада најлакше шаљемо и примамо информације. Послати поруку особи која је хиљадама километара удаљена и да би се остварио транспорт мисли, особа која емитује поруку интезивно мисли на особу којој поруку шаље и што јасније замишљати да порука путује кроз непрекидну нит од тачке А до тачке Б.

Између једнојајчаних близанаца и код паса јако је изражена телепатија. Кроз научно истраживање телепатије код паса, на Универзитету Флорида, дошло се до импозантних сазнања да је телепатија урођена код паса и да је развијенија код домаћих паса за разлику од дивљих.

Пошто и сам имам пса, њемачког овчара и више деценија се дружим са том пасмином, слободно могу рећи да

су способни да прочитају мисли својих власника.

И Ајнштајна је занимала телепатија, па је и једном присуствовао телепатском преношењу мисли између књижевника Уптона Синцлаира и његове супруге. Супруга је успјела нацртати ертеже које јој је супруг слао мислима.

Експеримент који је спроведен на близанцима Ричардом и Дамјеном, унио је новину и проширио сазнања о преносу мисли и осјећаја на даљину. Дјечаци су се налазили на различитим спратовима зграде. Испред Дамјена су почели разбијати тањире и бушити балоне, Ричард је био спојен на полиграф и доказало се да подсвјесно осјећа реакције свога брата.

Телепатија се користила и још увијек користи у неким обавјештајним службама, као и код лијечења на даљину.

Иако званично није доказана, телепатија постоји и честа је тема разговора.

Биоенергетичар
Вито Бојковац

Висока школа УНИОН у Мостару

Висока школа УНИОН У МО-
СТАРУ почела је с радом
2018/2019. Академске године.

Идеја Високе школе УНИОН
У МОСТАРУ је задржати
младе људе и помоћи у
њиховом образовању како не
би напуштали нашу земљу и
ишли далеко од својих домова.
Задржати што више младих
људи и дати им могућност
останка и запослења.

Висока школа УНИОН
У МОСТАРУ стипендира
студенте прве године студија

и то тако да им школарина за
поменуту годину износи 1,00
КМ.

Висока школа УНИОН
У МОСТАРУ омогућава
студирање на даљину путем
системске платформе која
омогућује полагање испита као
и самог учења на даљини.

Висока школа УНИОН У
МОСТАРУ у будућности има за
циљ прерасти у УНИВЕРЗИТЕТ
и ради се пуним интензитетом
на томе.

На Високој школи УНИОН
У МОСТАРУ су ангажирани
професори из цијеле регије.

На Високој школи УНИОН
У МОСТАРУ постоји катедри
са смјеровима и то слиједеће :

**Сигурносне студије с 4 смје-
ра :**

- Криминалистичко-полициј-
ски студиј;
- Цивилна заштита;
- Међународна дипломатија и
сигурност;
- Криминологија и социјални
рад.

Економске студиј с 4 смјера :

- Пословна економија;
- Пословни менаџмент;
- Менаџмент у спорту;
- Менаџмент у здравству.

Правнестудије:

Смјер: Право.

Прометне студије:

Цестовни промет.

Студиј драмске умјетности:

Смјер: Глума.